FRÅN JERNÅLDERN.

AF

OSCAR MONTELIUS.

FIGURERNA TECKNADE OCH LITOGRAFIERADE

af C. F. LINDBERG.

FÖRSTA HÄFTET.

STOCKHOLM
IWAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1869.

FRÅN JERNÅLDERN.

AKADEMISK AFHANDLING

som

med vidtberömda Filosofiska Fakultetens i Uppsala tillstånd

för Filosofiska Gradens erhållande

kommer att offentligen försvaras

af

OSCAR MONTELIUS

Filosofie Kandidat af Stockholms nation, e. o. Amanuens hos Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien

å större Gustavianska lärosalen Lördagen den 22 Maj 1869

p. v. t. f. m.



STOCKHOLM
IWAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1869.

TILL

MINA FÖRÄLDRAR.

TILL

RIKSANTIQVARIEN **BROR EMIL HILDEBRAND**

MED VÖRDNAD OCH TACKSAMHET

AF

EN TILLGIFVEN LÄRJUNGE.

Det arbete, hvars början nu lemnas i allmänhetens händer, kommer enligt planen att bestå af två afdelningar, svarande mot hvarandra, men för öfrigt fristående. I den ena ämnar jag meddela en så vidt möjligt är fullständig beskrifning på de i Sverige, Norge och Danmark gjorda fynd, som innehållit 1) Mynt preglade före år 850 e. Ch. f.; 2) Braeteater af guld och brons; 3) Spiralringar af guld samt 4) »Romerska fibulor» och de för midten af Jernåldern egendomliga bågformade spännen. Fynden äro inom hvarje grupp ordnade geografiskt, från Norr till Söder. I den andra afdelningen har jag sökt att, efter en allmän öfversigt öfver Jernålderns början och indelning, bearbeta det sålunda samlade materialet.

För att göra den vigtigaste delen af arbetet tillgängligt äfven för fornforskare utom Norden, tryckes fyndförteekningen på engelska språket.

Det har varit nödvändigt att låta beskrifningen på fynden åtföljas af åtskilliga afbildningar. De äro med vanlig omsorg och trohet utförda af Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Teeknare Hr C. F. Lindberg, känd genom de vackra prof på sin konst, som han förut lemnat i Andra delen af Riks-Antiqvarien Hildebrands »Svenska Sigiller från Medeltiden» och dylika verk.

Kostnaderna för dessa plancher hafva blifvit i betydlig mon minskade derigenom, att jag fått begagna de af Vitterhets Akademien ombesörjda teckningar af sådana i Statens Historiska Museum förvarade fornsaker som jag för ändamålet behöft. Dessutom hafva flera på Akademiens bekostnad utförda teckningar af fornsaker tillhöriga andra Samlingar stått mig till buds.

I det jag uttrycker min varma tacksamhet till Vitterhets Akademien och Herr Riks-Antiqvarien Hildebrand för den utmärkta välvilja som jag rönt så väl häruti som på mångfaldiga andra sätt, begagnar jag detta tillfälle att särskildt tacka Riks-Antiqvarien Hildebrand för den aldrig tröttnande vänskap, hvarmed han städse omfattat mig.

För utförande af det nu föreliggande arbetet har jag äfven behöft biträde af flera andra vetenskapens vänner, och jag har aldrig förgäfves bedt om en sådan hjelp. I främsta rummet tackar jag D:r H. Hildebrand för de många vänliga upplysningar och råd han gifvit mig. Bland de andra personer, utan hvilkas medverkan arbetet blifvit vida mera ofullständigt än det nu

skrifter. Jag har ej haft tillfälle att kontrollera denna uppgift. Men äfven om den vore rigtig, synes det mig likväl föga troligt, att Hebreerna ej skulle hafva begagnat jernsvärd under hela den tid, hvarom dessa skrifter tala; i synnerhet som på de flesta ställen der deras vapen nämnas, intet säges om den metall af hvilken de voro.

Men icke blott Hebreerna skulle, enligt Rougemonts åsigt (p. 160, 207), hafva saknat jernsvärd, utan äfven Phenicierna, Carthagerna och Assyrierna skulle hafva försvunnit från historiens skådeplats, innan de utbytt sina bronssvärd mot svärd af jern. Hvad Assyrierna beträffar är denna åsigt, såsom strax skall visas, origtig; och äfven i afseende på de andra förefaller den mig högst otrolig. Den stöder sig hufvudsakligen derpå att man på det fält, der slaget vid Cannæ anses hafva stått (216 f. Ch.), har funnit bronssvärd. Hvarken Rougemont (p. 207) eller Nilsson (Br. Å. p. 48, 64), hvilken äfven lägger synnerlig vigt derpå, redogör för de närmare omständigheterna vid detta fynd och jag har ej haft tillgång till den källa, hvarur de hemtat sin berättelse derom. Man kan dock, såsom andra forskare redan anmärkt, anse de slutsatser som Nilsson och Rougemont dragit från denna omständighet vara alltför vågade. De förutsätta, att man noga känner till den plats der striden stått, att de funna bronssvärden kunna bevisas vara minnen af slaget och ej möjligen hafva ditkommit förut, samt att deras antal och andra omständigheter ej tillåta den förklaring, att de endast tillhört några af de halfbarbariska hjelptrupper, hvilka stredo i Karthagernas leder.

Huru denna fråga om metallen i de karthaginiensiska svärden än må blifva besvarad, är det dock klart, såsom äfven Rougemont medgifver, att de semitiska folken redan tidigt varit bekanta med jernet. Detta gäller äfven om **Assyrierna.** I Niniveh har man funnit myeket jern och det äfven i Nordvestpalatset i Nimrud, hvilket anses höra till de äldsta ruinerna och berättas hafva blifvit förstördt omkring år 700 f. Ch. för att lemna materialier åt Sydvest-palatset [1]). Layard fann i ett rum i förstnämnda palats, jemte en mängd kärl af brons, äfven lemningar af vapen, rustningar m. m. [2]). »Vapnen bestodo af *svärd*, dolkar, sköldar och spetsar till spjut och pilar, hvilka, emedan de hufvudsakligen voro af jern [3]), föllo sönder nästan i samma ögonblick som de utsattes för luften». Man har dock lyckats bevara några af dessa vapen och Layard afbildar (ibid. p. 194, 193) 1 stridsyxa af jern [4]) och 1 bronssköld med jern-handtag.

I det rum, der alla dessa saker funnos, påträffades äfven några tripoder, hvilkas ringar voro af jern men fötter af brons, gjutna öfver en kärna af jern [5]). Denna interessanta omständighet synes visa, att bronsen redan var dyrbarare än jernet. Detta jern som sålunda blifvit skyddadt för luftens inverkan, kan ännu mottaga politur (p. 191). Äfven i ett annat rum i Nordvestpalatset hade Layard under sin första expedition funnit en massa förrostadt jern jemte rustningar af jern och koppar, bland annat hjelmar af förstnämnda metall [6]). Nyligen

---

[1]) Lübke »Kunstgeschichte» (2:a uppl.) p. 29; Weiss »Weltgeschichte» 1: 147. På en inskrift, som omtalar Nordvestpalatsets byggande nämnes kanske jern bland materialen, se Layard »Nineveh and Babylon» (London 1853) p. 354.

[2]) Layard l. c. p. 194.

[3]) Svärdshandtagen synas till en del ha' varit af brons.

[4]) 1 annan jernyxa från Nimrud omtalas ibid. p. 357; p. 195 är en såg af jern från Nordvestpalatset afbildad.

[5]) Layard l. c. p. 178 ff., 671.

[6]) Layard »Niniveh und seine Ueberreste, deutsch von Meissner» (Leipzig 1850) p. 180. En spjutspets af jern från Nimrud omtalas ibid. p. 365.

har Victor Place vid sina gräfningar i Khorsabad, norra delen af Niniveh, funnit i konung Sargons palats ett stort magasin för jern, innehållande flera kubikmeter tackor, verktyg m. m. af jern, tillsammans vägande 3—4,000 kilogramm (7—9,000 ℔). Nio sådana tackor, som nu finnas i Paris, visa att detta jern är af utmärkt beskaffenhet; och när man slår på det, klingar det ännu såsom stål, ehuru det minst är nära 2,500 år gammalt [1]).

Oaktadt de österländska kulturfolken redan från uråldriga tider kännt jernet, synas de dock hafva användt brons äfven till eggvapen under en vida längre del af sin »Jernålder», än fallet var i norra Europa, sedan kännedomen om jernet der blifvit utbredd. Egyptiernas bronssvärd äro redan nämnda; äfven i Niniveh har man funnit vapen af brons. Så omtalas t. ex. af Layard [2]) en i Nimruds ruiner funnen »koppar»-dolk, hvilken till formen liknar de på de assyriska skulpturerna afbildade.

Herodot anför ett interessant exempel på huru länge en fullständig Bronsålder kunde bibehålla sig i det omedelbara grannskapet af de stora kulturfolkens Jernålder. **Massageterna**, som innehade de stora slätterna öster om Kaspiska hafvet, hade intet silfver eller jern utan endast brons och guld; spjut, pilar och yxor göra de af brons; smycken af guld. Det är emellertid osäkert, om denna teckning af dem var grundad på förhållandena ännu vid Herodots tid, således omkring 450 år f. Ch., eller om den hade afseende på tillståndet under Massageternas krig med Cyrus, d. v. s. omkring 530 år f. Ch. Herodot omtalar dem i sammanhang med berättelsen om sistnämnda händelse. För jemförelsen med vår Bronsålder är det interessant att se, huru Massageterna samtidigt med jernet saknade äfven silfver [3]).

De **Greker** som Homer besjungit lefde i en öfvergångstid från Bronsålder till Jernålder. Hjeltarnes rustningar och vapen äro vanligen af brons (*χαλκός*). Af brons är hjelm [4]) och pansar [5]), lans [6]) och svärd [7]). Äfven yxor [8]) och offerknifvar [9]) af brons omtalas. Att ordet *χαλκεύς* nyttjas för att beteckna ej blott kopparsmed utan metallarbetare i allmänhet, ja till och med en jernsmed [10]), är äfven betydelsefullt. Jern deremot omtalas visserligen, men ganska få gånger i jemförelse med bronsen. *Σίδηρος* betecknar emellertid redan ej blott åkerbruksredskap [11]), utan äfven yxa [12]) och svärd [13]). Särskildt vill jag fästa uppmärksamheten på ett par interessanta ställen i Odysséen. I 1:sta sången, v. 178 ff., omtalas huru gudinnan Athene visar sig för

---

[1]) Rougemont p. 158, not; »Congrès international» etc. p. 297. Sargons palats torde visserligen vara bygdt under 8:de århundradet f. Ch., men här kunna vi ej försigtigtvis fästa afseende på någon annan tid än Ninivehs förstöring, omkring år 600 f. Ch.

[2]) »Niniveh und seine Ueberreste» p. 365; jfr p. 400. Den i Niniveh funna bronsen består, liksom bronsen under vår Bronsålder, af koppar och tenn; vanligen omkring 90 % koppar och 10 % tenn; se Layard »Nineveh and Babylon» p. 670 ff.

[3]) Herodot 1: 215.

[4]) Il. 11: 351.

[5]) Il. 2: 578; 4: 448; 8: 62; 11: 16 ff.; o. s. v.

[6]) Il. 7: 77; Od. 22: 278.

[7]) Il. 2: 417 etc.; Od. 13: 271. Pausanias omtalar (3: 3) Achilles' lans, bevarad i Minervas tempel i Phaselis, och Memnons svärd och lans, som man visade i Æskulaps tempel i Nicomedia! (»Congrès» etc. p. 298).

[8]) Il. 13: 180; Od. 8: 507.

[9]) Od. 10: 532. En metkrok af brons omtalas, Il. 16: 408.

[10]) Od. 9: 391.

[11]) Il. 23: 834.

[12]) Il. 4: 485; Od. 9: 391.

[13]) Il. 18: 34 etc.

Telemach såsom Mentes, konung på Taphos, en af de små Joniska öarne. Hon säger sig ämna segla till Temese (på Cypern) för att hemta koppar; sjelf har hon ombord »det glänsande jern». I 9:de sången, v. 391 ff., säger skalden i en liknelse: »Liksom då smeden (ἀνὴρ χαλκεύς) doppar den stora högt fräsande yxan i kallt vatten för att härda den; ty det är jernets kraft».

Om vi få antaga, med Herodot och flera nyare forskare, att de Homeriska sångerna erhållit den form hvari de nu föreligga omkring 400 år före Herodots lefnad, så skulle således Hellenernas egentliga Bronsålder varit slut i det 9:de århundradet f. Ch. Hesiodus, som i allmänhet anses vara omkring 100 år yngre än Homer, minnes ännu huru de gamla begagnade endast koppar, men ej hade »det mörka jernet»[1]). Emellertid var på hans tid jernet allmänt och Herodot omtalar i förbigående en jernsmedja i Arkadien, samtidig med Crœsus[2]).

När **Romarne** blefvo bekanta med jernet, torde vara svårt att bestämdt afgöra, emedan vi sakna samtida underrättelser om deras äldsta förhållanden. De sägner som blifvit bevarade genom Livius och Plinius antyda emellertid, att Romarne känt jernet åtminstone i 6:te seklet f. Ch. Livius berättar t. ex., att den yxa med hvilken Tarquinius Priscus mördades, ungefär vid midten af nämnda sekel, var af jern (Liv. 1: 41)[3]). Någon tid derefter inträffade det bekanta kriget med Porsenna, då romarne måste underkasta sig de fredsvilkor »att icke använda jern till annat än åkerbruksredskap»[4]). Dessa tryckande vilkor blefvo dock snart utan verkan. Emellertid synes det som om bronsvapen temligen länge blifvit begagnade i Italien äfven efter jernets införande. Bonstetten[5]) berättar nemligen, dels att man i grekiska grafvar vid Pæstum, hvilken koloni anlades 510 f. Ch., funnit hjelmar, pansar, lansar och svärd af brons; dels (p. 10) att man i Pompeji och Herculanum träffat svärd, lansar, knifvar och celter af brons. Jag har dock ej haft tillfälle att undersöka, huruvida dessa saker äro funna under sådana omständigheter, att de kunna anses vara samtidiga med nämnda städers förstöring.

Om jernets utbredning i det öfriga Europa föreligga ännu endast sparsamma underrättelser. De **Galler,** som stredo med Romarne nyss före det 2:a puniska kriget, hade visserligen svärd af jern, såsom vi finna af den nästan samtida Polybii berättelse[6]); men detta jern synes hafva varit mycket mjukt, emedan svärden lätt böjde sig för hvarje hugg. Dessa Galler bodde dels i norra Italien, dels på andra sidan Alperna.

För kännedomen om Jernålderns början i vestra och mellersta Europa äro vi nästan uteslutande hänvisade till fynden. Men de fynd som lemna någon direkt upplysning i denna fråga äro ännu blott få eller ofullständigt kända. Så har man t. ex. visserligen i Tyskland och de österrikiska länderna ofta funnit grekiska och macedoniska mynt samt barbariska efterhärmningar af sådana; men man har ej fästat tillbörlig uppmärksamhet vid den frågan, huruvida dessa mynt äro funna tillsammans med fornsaker från Brons- eller Jernåldern, eller om de endast träffats ensamma[7]).

---

[1]) Lubbock »Prehistoric times» (London 1865) p. 6.

[2]) Herodot 1: 67, 68; »Congrès» etc. p. 298.

[3]) Jag erkänner emellertid gerna, att bevisningskraften häraf är svag; det visar dock Livii egen tanke.

[4]) Plin. »Hist. nat.» 34: 39. Se Rougemont l. c. p. 237.

[5]) »Recueil d'Antiquités Suisses» (Bern 1855) p. 9; efter Rochette »3:ème mémoire sur les Antiq. Chrétiennes».

[6]) Polyb. Hist. 2: 33; 13: 210—228; »Congrès» etc. p. 291, not.

[7]) Detta sista synes vara fallet med alla de fynd af dylika mynt som Wiberg omtalar i »De klassiska folkens förbindelse med Norden» (2:a uppl., Stockholm 1868).

De vigtigaste bland de större fynd, som sprida något ljus öfver jernets första uppträdande norr om Alperna, äro de vid La Tène, Tiefenau och Hallstatt.

Vid **La Tène,** eller Marin, utmed stranden af Neuchâtel-sjön [1]), påträffades för omkring 10 år sedan lemningar af en vidlyftig pålbyggnad, som synes upptaga en yta af mer än 100,000 □-meter och som vanligen är betäckt af några fots vatten [2]). Här har man emellan pålarne uppfiskat ett stort antal vapen, verktyg, husgeråd och prydnader, de flesta af jern, kärl af bränd lera m. m. Alla här funna vapen, bland hvilka svärden i synnerhet förtjena uppmärksamhet, äro af jern. De hafva stor likhet med de jernvapen som anträffats vid Alise-Sainte-Reine, i departementet Côte-d'or, hvilket Alise antagits vara det från Cæsars krig beryktade Alesia [3]). Vid La Tène har man äfven funnit åtskilliga bronsbeslag; de äro hamrade, ej gjutna. Ett sådant bronsstycke har vid analys visat sig innehålla 86.3 % koppar, 13 % tenn, samt spår af bly, jern och nickel [4]). Detta stycke hade således samma kemiska sammansättning som bronsen från vår Bronsålder. För några år sedan lyckades man erhålla några mynt från denna pålbyggnadsruin; nemligen 5 galliska bronsmynt af samma typ, framställande på ena sidan ett menniskohufvud i profil och på den andra en behornad häst. De sakna alldeles inskrift [5]). Men slutligen har man också funnit här 1 bronsmynt af kejsar Claudius [6]). Det synes emellertid vara mer än troligt, att sistnämnda mynt fallit ned på sjöbottnen senare än hufvudmassan af de här funna fornsaker.

Att detta fynd vid La Tène hör till den äldre delen af Jernåldern i Schweiz, blir tydligt vid ett noggrannt studium af de särskilda sakernas form, arbetets beskaffenhet och stilen i ornamenterna. Men under hvilket århundrade före eller efter Ch. f. lefde detta lilla samhälle? Desor tvekar ej att hänföra dess tillvaro till tiden före vår tideräknings början [7]). För ögonblicket kan det vara nog att fästa uppmärksamheten derpå, att det tydligen var ungefär samtidigt med de händelser, hvarom fyndet vid Tiefenau talar.

Vid anläggning af en väg mellan Bern och **Tiefenau** (1849), upptäcktes på ett fält, som behérskar Aar, en stor massa olika vapen, ringbrynjor, vagnsdelar; betsel och ben af hästar; en mängd bitar af fina och grofva lerkärl; glasperlor, mynt; knappar och bågfibulor af jern och brons; knifvar etc. [8]). Alla dessa föremål lågo utan någon ordning blandade i jorden och buro obestridliga spår af eld. De intogo en sträcka af omkring 24 meter (12 toises), på 2 eller 3 fots djup. Gräfningar som sedermera anställdes utom denna fläck lemnade intet resultat. Svärdsklingorna voro böjda i eld och några hade dervid sprungit sönder. Det var lätt att vid första ögonkastet finna, att ett sådant sammanhopande af vapen på en så ringa rymd

---

[1]) Keller i »Mittheilungen der Antiquar. Gesellschaft in Zürich» 12: 151; 15: 293 ff. Troyon »Habitations lacustres» (Lausanne 1860) p. 191 ff. Desor »Les palafittes du lac de Neuchâtel» (Paris 1865) p. 76 ff.

[2]) Desor l. c. p. 78, not, och p. 77.

[3]) Desor l. c. p. 79, 105; Verchère de Reffye, »Les Armes d'Alise» i »Revue Archéologique» 1864 Nov.

[4]) Desor l. c. p. 97.

[5]) Ett sådant mynt är afbildadt hos Desor l. c. p. 98.

[6]) Desor l. c. p. 98, 99.

[7]) »Congrès» etc. p. 293. Samma åsigt uttalar v. Sacken i »Halstatt» p. 131, not.

[8]) Jahn i »Mémoires de la Soc. Histor. du Canton de Berne», 2: 350. Bonstetten »Notice sur des armes et des chariots de guerre découverts a Tiefenau», 1852; och samme författares »Supplément au Recueil d'Antiquités Suisses» (Lausanne 1860) p. 15 ff. De båda förstnämnda arbetena har jag ej haft tillfälle att begagna.

ej kunde förklaras genom ordentliga och successiva begrafningar, utan måste härröra från en strid, efter hvilken bytet blifvit i hast samladt och öfverlemnadt åt lågorna [1]).

Liksom vid La Tène äro alla här funna vapen af jern och svärden äro ganska lika dem från förstnämnda ställe. För båda fynden gemensamma äro äfven bågfibulorna med spiraltorn. Men det för vårt nuvarande ämne vigtigaste i fyndet från Tiefenau är mynten. Dessa äro: *a)* 2 bronsmynt, som Saulcy anser vara helvetiska; på ena sidan ett behornadt fyrfota djur, på den andra en sköld; ingen inskrift [2]); *b)* 15 cisalpinska efterhärmningar i silfver efter Marseilles mynt; *Adv.* Dianas hufvud, *Rev.* ett lejon och ordet *Massali* [3]); *c)* 1 massaliotiskt silfvermynt (obol); *d)* 1 massaliotiskt bronsmynt med inskriften *Massalipton* i grekiska bokstäfver; *e)* 1 belgisk efterhärmning i silfver af Philipperna; *f)* 1 annat belgiskt silfvermynt från Leukernas land; *g)* 2 sequanska bronsmynt och *h)* 1 bronsmynt från Paris [4]). Äfven vid Tiefenau har man funnit ett romerskt mynt från första kejsartiden (af Faustina) [5]); men äfven här, liksom vid La Tène, talar allt för att detta mynt tillkommit under en senare tid.

Bonstetten stadnar vid den åsigt, att striden vid Tiefenau stått under slutet af Augusti regering eller under Tiberii [6]). Desor, hvilken vid den Archeologiska Congressen i Paris 1867 sysselsatte sig med denna fråga, sökte der visa [7]), att fynden från La Tène och Tiefenau äfvensom åtskilliga schweiziska grafhögar (t. ex. de vid Saint-Aubin och i synnerhet Vauroux) höra till »le premier âge du fer» [8]), men att man inom denna period kan urskilja 2 olika tider, nemligen dels den »galliska tiden», som sträcker sig åtminstone till början af vår tideräkning, och dels en äldre tid som bildar öfvergången från Bronsåldern. Högarne vid Vauroux och dylika grafvar höra till den sistnämnda äldsta delen af Jernåldern, under det att fynden från La Tène och Tiefenau böra hänföras till den »galliska tiden», och således till slutet af »le premier âge du fer». Om denna åsigt är rigtig, och den synes hafva goda skäl för sig, skulle således jernets införande i Schweiz hafva skett ganska lång tid före Ch. f., och följakteligen äfven före utbredningen af Romarnes välde öfver Alperna.

Till ett dylikt resultat i afseende på sydöstra Tyskland ledas vi af det storartade fyndet vid **Hallstatt** [9]). Hallstatt är en köping, belägen vid en liten sjö af samma namn i Ober-Österreich. Stället, som är mycket svårtillgängligt, har sin enda betydelse genom sina outtömliga saltgrufvor. Dessa torde redan under mycket aflägsna tider hafva varit begagnade, hvilket synes framgå bland annat deraf, att man här har upptäckt ett stort graffält, hvarest, på en rymd af ungefär 9,200 □-meter (2,300 □-famnar), nära 1,000 grafvar under de sista

[1]) Till de af Bonstetten (»Supplément», p. 15, not) anförda ställen hos Livius (8: 30 och 10: 29) kan man lägga Plutarchs berättelse om, huru Marius efter segern vid Aquæ Sextiæ med egen hand påtänder det bål dit han låtit samla en stor del af de slagna Teutonernas vapen (Plut., »Marius», cap. 22). Jfr äfven de danska mossfynden här nedan.

[2]) Afbild. af Bonstetten i »Supplément» Pl. 8 f. 16, 17.

[3]) Afbild. ibid. Pl. 9 f. 5.

[4]) Bonstetten l. c. p. 16.

[5]) Ibid. p. 18, not.

[6]) Ibid. p. 20. I »Jahrb. des Vereins v. Alterth. Freunden im Rheinlande» 21: 140 uttalar sig Jahn bestämdt för, att Tiefenau-fyndet härstammar från något af de sista årh. f. Ch.

[7]) »Congrès» etc. p. 292 ff.

[8]) Jag begagnar med afsigt denna benämning för att undvika förvexling med den Nordiska »Äldre Jernåldern». Desor's framställning afser närmast förhållandena i kantonen Neuchâtel, men den torde äfven kunna tillämpas på tillgränsande delar af Schweiz och Frankrike.

[9]) v. Sacken, »Das Grabfeld von Hallstatt», Wien 1868, med 26 plancher.

20 åren blifvit med omsorg undersökta. Dessa grafvar voro icke synliga ofvan jord, i det att intet spår af grafhögar kunnat upptäckas. Deras djup vexlar mellan 1 och 5 fot; vanligen är det 2 eller 3 fot. 525 af dessa grafvar innehöllo obrända lik; i 455 voro liken brända; och i åtminstone 13 grafvar fann man till sin öfverraskning, att en del af liket blifvit brändt, men de återstående delarne begrafna obrända [1]). Bredvid lemningarna af liken lågo en stor mängd vapen af brons och jern; verktyg af samma metaller; smycken af guld, brons, glas och bernsten; kärl af bränd lera, brons och glas m. m. Men bland hela massan af det funna träffades intet mynt, intet silfver, ej heller något spår af skrifkonst [2]); hvilka tre elementer för en högre kultur eljest pläga visa sig i så stora fynd från den äldre delen af Jernåldern. Saknaden deraf antyder således redan, att vi här hafva för oss en stor begrafningsplats från den för öfrigt så litet kända öfvergångstiden från Bronsåldern till Jernåldern; och för att visa rigtigheten häraf, är det nog att kasta en blick på några af de första plancherna i v. Sackens nyss anförda arbete. Vi finna der svärd, celter, spjut- och pilspetsar af brons; svärd af jern, bland hvilka ett, ehuru af mycket ovanlig form, alldeles liknar ett bland bronssvärden (Pl. 5 f. 1 och 2); andra svärd och dolkar med klingor af jern (Pl. 5 f. 11—14; Pl. 6 f. 2, 5 etc.) men med fästen af ungefär samma form som man annars funnit på bronssvärd [3]); celter af jern, likaledes af samma former som de vanliga bronscelterna m. m. Bland de öfriga sakerna är det i synnerhet en som förtjenar särskild uppmärksamhet, nemligen ett stort, rundt bronskärl med 2 parallela, rörliga hankar och ett lock med djurfigurer i vackert, drifvet arbete. Djuren äro 4 och följa efter hvarandra i denna ordning: 1 hjort, 1 bevingad tiger, 1 gasell och 1 annan bevingad tigergestalt, men med skägglöst menniskohufvud; dessutom finnas några decorativa trädfigurer [4]). Detta lock, som bildar en stark kontrast mot de vanliga konstprodukterna från Hallstatt, påminner deremot mycket både genom sitt förträffliga arbete och sin teckning om fornetruriska bronser, men äfven om de äldsta grekiska målade vaserna i bränd lera, till och med om några fynd från Niniveh [5]).

Flera af de vid Hallstatt funna bronsarbetena äro analyserade af Fellenberg m. fl. Bland dessa visade 18 prof följande förhållanden: 85.2—93.1 % koppar, 13.2—6.9 % tenn, samt spår eller obetydliga qvantiteter af bly, jern, nickel och silfver. Tvenne andra prof (1 nål och 1 ring)

[1]) Det torde förtjena uppmärksamhet att i de 455 grafvar, der hela liken voro brända, funnos 91 vapen af brons och 348 af jern; i dessa grafvar voro således 20.7 % af alla vapnen af brons. I de återstående 538 grafvarne lågo deremot endast 18 vapen af brons och 165 af jern; af alla vapnen i dessa grafvar voro således endast 9.8 % af brons. v. Sacken l. c. p. 115.

[2]) Ett tvifvelaktigt undantag bildas af de på några bronskärl förekommande tecken som äro afbildade l. c. Pl. 20. Dessa synas emellertid snarare vara siffror än bokstäfver; så vida de öfverhufvud hafva någon dylik betydelse.

[3]) Se t. ex. Lindenschmidt »Alterthümer» I: VII, Pl. 2 f. 2. En dylik jerndolk är funnen i en grafhög vid Niederaunau i Bayern; Lindenschmidt »Hohenzollern» Pl. 22 f. 1. Deremot bör man icke såsom bevis för den nämnda öfvergångstiden anföra den omständigheten i och för sig, att svärdens klingor äro af jern men handtagen af brons, utan att fästa afseende vid formen eller bronsens sammansättning; se t. ex. v. Sacken l. c. p. 129. Jernsvärd med bronsfästen förekomma nemligen ofta långt fram i Jernåldern, såsom svärden i Ultuna- och Snösbäck-fynden i Sverige, Bildsö-mose i Danmark, samt de liknande hos Akerman »Remains» Pl. 24 och Kemble »Horæ ferales» Pl. 26 afbildade m. fl., och i synnerhet svärden från Kragehul Mose.

[4]) v. Sacken l. c. Pl. 20 f. 4 och Pl. 21 f. 1; jfr Pl. 21 f. 2.

[5]) Utom de af v. Sacken (p. 96, 97) anförda analogierna kan man jemföra en bronspiedestal från Polledrara i Etrurien, afbildad af Layard i »Nineveh and Babylon» p. 189. 190, samt de derstädes omtalade bronskärlen från Niniveh med alldeles dylika, drifna figurer. Några sådana bronskärl funnos i Nordvestpalatset i Nimrud, i samma rum som de här ofvan p. 2 först omtalade vapen af jern.

innehöllo deremot, det ena 93.7 % koppar, 3.1 tenn och 2.1 nickel, och det andra 90.8 % koppar, 8.5 nickel och 0.7 tenn [1]). Således visade det sig, att bronsen från Hallstatt i allmänhet har samma beståndsdelar som den vanliga från Bronsåldern, under det att den yngre zink- och blyblandade bronsen saknas här. Denna omständighet är af vigt för oss, emedan äfven den hänvisar på den förut nämnda öfvergången från Bronsåldern.

Med dessa ord hafva vi visserligen bestämt fyndets ålder efter den archeologiska chronologien, om jag så får uttrycka mig. Men ännu vigtigare är att känna dess ålder räknad i år eller sekler efter den vanliga tideräkningen. Att de olika grafvarne på detta stora graffält ej äro så samtidiga sinsemellan som de särskilda delarne i det ofvan omtalade fyndet vid Tiefenau, det är lätt att se och det har äfven blifvit erkändt [2]). v. Sacken sysselsätter sig naturligtvis i sin förut omtalade berättelse om fyndet äfven med frågan om dess ålder [3]). Han fäster härvid först och främst uppmärksamheten derpå, att mynt, inskrifter och silfver alldeles saknas. Ehuru vi härigenom gå miste om en säker ledning vid frågans direkta besvarande, hänvisas vi dock redan genom denna omständighet till en relatif åldersbestämning. Den fullkomliga frånvaron af mynt och romerska arbeten, åtminstone sådana som höra till tiden omkring Ch. f., visar oss nemligen, att graffältet vid Hallstatt icke mera begagnades, då Romarnes välde närmade sig mellersta Donau; och detta är så mycket säkrare som romerska mynt och andra fornsaker från den tiden ofta blifvit funna i sjelfva köpingen vid Saltbergets fot. Det sålunda vunna resultatet är redan af stor vigt för oss; det antyder, att kännedomen om jernet blifvit utbredd i det nuvarande Österrike oberoende af Romarnes politiska inflytande der. Och omständigheterna i öfrigt göra det troligt, att det skett oberoende äfven af Romarnes fredliga inverkan. Vi hänvisas deremot till den etruskiska handelns blomstringstid; hvarvid vi påminnas om det förut beskrifna bronskärlet med drifna figurer på locket. Detta jemte några andra förhållanden, på hvilka v. Sacken fäster uppmärksamheten, men hvilkas utvecklande här skulle föra oss för vida, gör det troligt att grafvarne vid Hallstatt höra till det 3:dje eller 4:de århundradet f. Ch. f. Emedan, såsom förut är anmärkt, detta graffält måste anses hafva varit begagnadt under en längre tid, inskränker sig emellertid v. Sacken till det försigtigare omdöme, att grafvarne tillhöra andra hälften af första årtusendet f. Ch. Jag tror att vi för närvarande måste åtnöjas med detta resultat [4]).

För frågan om Jernålderns början i **Norra Tyskland** är det af interesse att undersöka de klassiska författarnes berättelser om Kimbrernas och Teutonernas beväpning under det krig som Romarne hade att utkämpa mot dem omkring 100 år f. Ch. f. Dessa båda folk [5]) sägas hafva utvandrat från länderna vid Östersjöns södra kust och sökte, såsom vi veta, intränga i Italien. Plutarchus, som i Marii lefvernesbeskrifning omtalar kriget med dem, yttrar emellertid intet annat om metallen i deras vapen, än att Kimbrernas rytteri, en trupp på 15,000 man, i slaget vid Vercellæ (år 101 f. Ch.) buro »ståtliga pansar af jern» [6]). Men då hade de under flera år

[1]) v. Sacken l. c. p. 116, 117.

[2]) »Congrès» etc. p. 296, af Carl Vogt och de Mortillet; samt af v. Sacken, i hans beskrifning p. 145.

[3]) v. Sacken l. c. p. 144, 145.

[4]) A. de Longpérier har fästat uppmärksamheten på de vid Hallstatt funna svärdfästen af elfenben, hvilka han tror sig kunna hänföra till det 5:te århundradet f. Ch.; »Congrès» etc. p. 307.

[5]) Mommsen (»Römische Geschichte», 3:dje uppl., 2: 174) betraktar dem båda såsom Germaner.

[6]) Plut. »Marius» c. 25. Af hela Plutarchi berättelse framgår det emellertid tydligt att äfven svärden m. m. voro af jern.

genomströfvat länderna i södra Europa och slagit mer än en romersk här. Man kan derföre ej af denna berättelse draga någon säker slutsats om förhållandet i deras hemland.

Omkring 200 år efter slaget vid Vercellæ säger Tacitus om Germanerna, att de väl begagnade jern till sina vapen, men att de ej hade rik tillgång på denna metall[1].

Att Germanerna, åtminstone de som bodde utmed Rhen, redan vid Cæsars tid hade vapen af jern, torde vi kunna med säkerhet antaga, emedan Cæsar i sin berättelse om krigen med dem dels ej nämner något om metallen i deras vapen[2], dels talar om dem på ett sådant sätt att man måste anse, att de kunde mäta sig med Romarne äfven i afseende på beväpningen.

Härvid bör jag icke underlåta att påminna om några fynd hvilka, om berättelserna äro fullt tillförlitliga och noggranna, skulle visa att i vestra Tyskland, äfvensom i norra Frankrike, vapen och verktyg af brons begagnats på en tid vida yngre än den, under hvilken vi måste antaga att jernet först blifvit kändt i denna del af Europa. Bonstetten[3]) uppgifver, att man har påträffat i Rhenprovinsen och Hessen flera grafvar, i hvilka lansar, celter, dolkar och svärd af brons legat jemte romerska mynt och lerkärl. På samma sätt lär man äfven i Frankrike, i departementet Somme, hafva funnit svärd och celter af brons tillsammans med romerska mynt af Caracalla och Maxentius; samt vid Langres 3 bronscelter jemte romerska kärl. Dessutom skall man på flera andra ställen i norra och vestra Frankrike påträffat bronsvapen tillsammans med romerska arbeten[4]. De sistnämnda fynden skulle väl emellertid kunna tillhöra tiden f. Ch.

Af Cæsars berättelse se vi, att jernet på hans tid var kändt i **Britannien,** ehuru det synes hafva stått högt i värde. Han säger nemligen om innevånarne der, att de till betalningsmedel använde brons eller jerntenar efter vigt; något jern frambragtes äfven inom landet, men dess mängd var ringa[5]. Bonstetten uppgifver[6] att ännu på Herodiani tid (omkring år 200 e. Ch.) jernet var så sällsynt och högt värderadt i Britannien, att höfdingarne der prydde sig med halsband och bälten af jern såsom lyxartiklar; samt berättar att man i Cornwallis funnit bronsyxor tillsammans med mynt af Alexander Severus och Constantin. Den senare berättelsen förefaller dock misstänkt; jag har emellertid ej haft tillfälle att närmare undersöka dess rigtighet. Vid congressen i Paris 1867 förklarade Franks, att Jernåldern i England ej börjat före år 200 f. Ch.; och det var först genom de nyaste fynden som man kunnat föra den så högt upp i tiden[7].

---

[1]) Tacitus »Germania» cap. 6, »Ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis aut majoribus lanceis utuntur; hastas gerunt angusto et brevi ferro». Om »Fenni», hvilka synas hafva bott på sydöstra kusten af Östersjön, hade Tacitus hört att de ej hade några egentliga vapen; »Sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant» (»Germania», c. 46).

[2]) Så egnar Cæsar i 6:te boken af Bell. Gall. flera capitel (21 och följ.) åt beskrifning af Germanernas seder och inrättningar; men om metallen i deras vapen talar han ej ett ord. Utan tvifvel hade han icke iakttagit en sådan tystnad, om de varit af brons.

[3]) »Recueil» p. 11.

[4]) Bonstetten l. c. p. 10; efter »Mémoires des Antiq. de l'Ouest» 2: 129; Caumont »Cours d'Antiq. monumentales» 1: 232, 240; Mauduit »Emploi de l'airain à défaut du fer».

[5]) »Utuntur aut ære aut taleis ferreis ad certum pondus examinatis pro nummo. Nascitur in maritumis regionibus ferrum, sed eius exigua est copia; ære utuntur importato». Läsarten taleis är osäker; några läsa annulis. Bell. Gall. 5: 12.

[6]) »Recueil» p. 10; Herodianus 3: 14.

[7]) »Congrès» etc. p. 290.

De nu anförda förhållanden och andra omständigheter gifva oss rätt att säga, att kännedomen om jernet hunnit till Nordsjöns kuster *åtminstone* under det sista århundradet f. Ch. f.

Sedan jag i denna öfversigt sökt sammanföra de spridda uppgifter som varit mig bekanta om jernets äldsta förekomst i några andra länder, kunna vi nu vända vår uppmärksamhet på

Jernålderns början i Norden.

Det är interessant att se, huru åsigterna om tiden för den Nordiska Jernålderns början småningom utvecklat sig under den korta tid, som denna fråga kunnat vara föremål för någon egentlig vetenskaplig behandling.

I »Ledetråd til Nordisk Oldkyndighed», tryckt i Köpenhamn år 1836, säger Thomsen (p. 60): »Antager man, at en Indvandring er skeet her til Norden af sydligere Landes Folkeslag, omtrent ved Julius Cæsars Tid, er det rimeligt at de Indvandrede, som hade kjendt jernet, der i den Tid var i almindelig Brug i Syden, have indbragt det med sig her til Norden».

Redan 5 år derefter framställer deremot Worsaae[1]) den mening, att »Redskaber og Våben af Bronce i Danmark ere blevne anvendte langt ned i Hedenskabet, ja måske endogså til henimod Christendomens förste Begyndelse (826)». Han utvecklar denna åsigt närmare i sin, år 1843 utgifna, »Danmarks Oldtid», der han (p. 58, 59) säger, att Jernåldern visserligen redan omkring det 5:te eller 6:te århundradet e. Ch., och troligen ännu tidigare, hade börjat i det nuvarande Sverige och Norge, men att den icke »kan være grundfæstet tidligere i Danmark, end omtrent i det 8:de eller 9:de Århundrede». Skälen till denna, såsom det först synes något egendomliga, åsigt[2]) äro hufvudsakligen hemtade derifrån, att man *då* kände ett så ringa antal Danska fornsaker, som man ansåg sig kunna hänföra till Jernåldern, under det att nästan hvarje grafhög i det egentliga Sverige och Norge visat sig höra till denna tid.

Worsaae modifierar något denna åsigt så vidt den rör Danmark redan i »Blekingske Mindesmærker fra Hedenold», tryckt 1846. Han antager här (p. 77), att Svear och Norrmän omkring början af 6:te årh. e. Ch. allmänt begagnade jernet; att bronskulturen möjligen giek under i Götaland i 6:te eller början af 7:de årh.; men i Danmark först omkring år 700, sedan brons- och jernvapen varit begagnade der vid sidan af hvarandra under ett eller två århundraden.

De närmast följande åren sysselsätter sig Worsaae fortfarande med denna fråga. I »Jernalderens Begyndelse i Danmark»[3]), der han fasthåller sin öfvertygelse om jernets senare inträngande i Danmark än i den öfriga Norden, framlägger han grunderna för denna öfvertygelse genom att meddela en detaljerad beskrifning på (enligt planen) alla då kända fynd från Jernålderns grafvar i Danmark. Samtidigt redogör han i AnO. 1849 (p. 390 ff.) för några fynd af romerska fornsaker i Danmark, i synnerhet fynden från Nörre-Broby och Byrsted. Worsaae fann redan nu, att de vid sistnämnda båda ställen anträffade romerska saker borde hänföras till »de förste århundreder e. Ch., eller rettere til den senere keisertid», samt att de till dessa

[1]) I AnO. 1840—41: 159, 160.

[2]) Detta Worsaaes äldsta yttrande om Jernålderns sena uppträdande i Danmark har ännu under de sista åren blifvit citeradt af utländska författare, hvilka endast känt »Dänemarks Vorzeit» men ej de nyare Nordiska arbetena i samma ämne, t. ex. Rougemont (1866) l. c. p. 450.

[3]) Införd i AnO. 1847: 376 ff. och 1850: 358 ff.

fynd hörande fornsaker hade en mycket stor öfverensstämmelse med dem som vanligen finnas i de större begrafningsplatserna från Jernåldern i Danmark [1]). Det behöfdes således endast ett litet steg för att han redan då hade funnit den rätta åldern för dessa allmänna graffält; men märkvärdigt nog tog han ännu ej ut detta steg [2]).

Han såg väl, att dessa fynd antydde en länge fortsatt betydlig och direkt inverkan af den romerska kulturen på Norden, i synnerhet dess sydliga del [3]). Men emedan han trodde att Bronsåldern då ännu fortfor der, var det endast en rigtig consequens, då han ansåg, att det var Bronsåldern som rönte följderna af denna inverkan. Denna consequens uttalar han klart i »Meddelelser fra Normandiet og Bretagne» [4]), der han säger: »Adskillige af Broncealderens Zirater i Norden (navnlig Bölgeziraterne) röbe endog Indvirkning af romersk Cultur, en Indvirkning, som vi også ligefrem kunne påvise i de mange romerske Oldsager fra de förste Århundreder e. Ch., som nu efterhånden opgraves rundtom i de danske Lande». »Det er Tilfældet her», heter det vidare, »som i Tydskland, Frankrige og England, at der mellem Levningerne fra Broncealderen og Jernalderen, hvilken sidste hos os först ret træder fuldt utviklet frem i det 5:te, 6:te Århundrede e. Ch., ikke findes noget andet Mellemled, end Levningerne af den romerske Cultur, der også åbenbart har dannet Grundlaget for hele Jernalderens påfölgende nyere Udvikling rundtom i Europa».

Samma år (1852) säger Holmberg i »Nordbon under Hednatiden», att Göterna invandrat till Södra Sverige under 2:dra eller 3:dje seklet f. Ch., att de känt jernets bruk, men att de troligen ej utbredt sig öfver de Danska öarne, der den Keltiska stammen och kulturen bibehållit sig längst (p. 57, 58).

Vid denna tid eller från och med år 1848 [5]) inkommo årligen till Museet i Köpenhamn en mängd fornsaker från en torfmosse vid Allesö nära Odense på Fyn, den sedan så bekanta **Viemosen** [6]). De här funna sakerna utgjordes till en stor del af jernvapen. Men under flera år kunde man icke blifva ense om deras ålder, dels af brist på material för jemförelse, dels derföre att man, åtminstone ej då ännu, i denna mosse funnit något romerskt mynt eller andra främmande saker af känd ålder. Man hänförde derföre i början detta fynd till den äldre medeltiden [7]). Då erhöll Museet i Köpenhamn år 1853 ånyo en betydlig sändning af fornsaker från Viemosen. Genom en serie undersökningar och jemförelser funno nu Worsaae och Herbst, såsom det synes samtidigt, att Allesösakerna måste vara från ungefär samma tid som de stora gemensamma begrafningsplatserna från Jernåldern, att dessa graffält genom de ofta der funna romerska sakerna visade sig tillhöra de första årh. e. Ch., och att således Jernålderns början och herravälde i Norden inträffat mycket tidigare än man der förut antagit.

---

1) AnO. 1849: 397.
2) Jfr »Om Jernalderen i Danmark» p. 5.
3) AnO. 1849: 399.
4) I »Oversigt over det Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger» för 1852; särsk. aftryck p. 25, 26.
5) A. T. 1848: 203; 1849: 44.
6) Så skrefs namnet förr; nu vanligen Vimosen. V. Boye har fästat min uppmärksamhet derpå att en mosse på Sjæland, hvars namn nu likaledes skrifves Viemose, i »Valdemars Jordebog» kallas Withæmosæ, hvilket antingen bör härledas från fornnord. viðr = silva, eller från viðja, viðir = salix; jfr AnO. 1863: 279. Annars vore man benägen, efter theorien om offringar i sjöarne, att tänka på verbet vie = consecrare.
7) A. T. 1849: 44; AnO. 1861: 308.

Denna vigtiga upptäckt af en Jernålder äldre än den man förut känt till och äldre än den som i synnerhet var så rikt representerad i Sverige och Norge, visade sig snart vara af stor betydelse för vår kännedom om Nordens äldsta kulturutveckling[1]).

Den nya upptäckten offentliggjordes första gången i Worsaae's »Afbildninger fra det Kongel. Museum for Nordiske Oldsager i Kjöbenhavn», tryckt 1854 (p. 58); äfvensom den samtidigt användes vid det då pågående omordnandet af detta Museum. I »Afbildningerne» yttrar Worsaae sig emellertid ganska försigtigt: »Endskjönt Danmark ikke blev erobret af Romerne, kom det dog altså fra Christi Tid af til at föle stærke Indvirkninger af Romernes höiere Civilisation. Hvorlænge Broncealderens forældede Cultur har kunnet modståe den indtrængende romerske Culturströmning, er endnu ikke fuldkommen bragt på det Rene. Heelt nye Opdagelser — — — give dog bestemte Vink om, at Broncealderen må være sluttet nogle Århundreder tidligere, end man forhen har turdet troe, ja at Jernalderen vistnok kan siges at være fuldstændig trådt i Kraft her endnu *forinden* det romerske Herredömme (ved år 400) gik tilgrunde i Britannien».

I afhandlingen »Om Jernalderen i Danmark» (1857) öfvergifver Worsaae sin äldre mening, att Jernåldern skulle hafva utvecklat sig senare i Danmark än i det öfriga Norden[2]), hvarjemte han der räknar dess början i Danmark från tiden omkring Ch. f.[3]); en åsigt hvarvid äfven andra forskare stadnat[4]). Worsaae och Engelhardt hafva emellertid i sina sista arbeten ytterligare något modifierat denna åsigt. I »Slesvigs Oldtidsminder» (1865) räknas Jernåldern från tiden omkring 200 à 300 e. Ch. (p. 45); under det att Engelhardt i »Guide illustré du Musée des antiquités du Nord à Copenhague» (1868) säger, att jernet blifvit allmänt i Danmark först mot midten af 3:dje årh. e. Ch. (p. 14).

Ett par år efter upptäckten af den äldre Jernåldern tillkom ett märkligt fynd, hvilket snart gaf nytt stöd åt det uppställda systemet. Viemosefyndet hade knappt lemnat en enda romersk fornsak och det stod ännu alltför ensamt. Men 1856 väcktes första uppmärksamheten på en annan »antiqvarisk mose», nemligen den vid **Thorsbjerg** i Sönder Brarup socken, i sydöstra delen af Sönder-Jylland, nära staden Slesvig. Nämnda år gjordes i Thorsbjerg Mose ett dyrbart fynd bestående dels af vapen, eller rättare vapendelar, som på ett slående sätt liknade de i Viemosen funna, och dels några prägtiga saker af bestämd romersk härkomst. Under åren 1858—1861 företogs sedan en omsorgsfull undersökning af denna torfmosse, hvarvid hela fornsakslagret uppgräfdes.

Samtidigt började äfven undersökningen af en tredje stor mosse, vid **Nydam** i nordöstra delen af Sönder-Jylland, midt emot ön Als. Gräfningarne der, som begyntes år 1859, bragte i dagen en förvånande mängd dyrbara fornsaker, men blefvo afbrutna i slutet af 1863 genom det då utbrytande kriget med Tyskland, innan ännu hela undersökningen hunnit fulländas. Så vidt jag vet hafva sedan dess inga systematiska gräfningar företagits i denna mosse.

---

[1]) Om sättet för denna upptäckt och striden om äran deraf se Worsaae's »Om Jernalderen i Danmark» intagen i »Oversigt over det Danske Vidensk. Selsk. Forhandl.» 1857, och »Om en ny Deling af Steen- og Broncealderen», i »Oversigt» etc. 1859; Herbst »Varpelev Fundet» i AnO. 1861; Worsaae och Herbst »Om Opdagelsen af den ældre Jernalder» i Årb. 1866 samt »Slutningsbemærkninger» i Årb. 1867.

[2]) Särsk. aftryck p. 14.

[3]) Ibid. p. 9.

[4]) T. ex. V. Schmidt, »Congrès» etc. p. 305.

Det är i synnerhet de stora samlade fynden i Thorsbjerg, Nydam och Allesö mossar som satt oss i stånd att utvidga vår kunskap om Jernålderns första tider i Norden[1]). Vi skola derföre under några ögonblick uppehålla oss vid dessa fynd. Emedan man vid en noggrannare jemförelse mellan dem blifvit ense om, att Viemosefyndet måste tillhöra en något yngre tid än de båda andra[2]), anser jag det emellertid vara bäst att nu hufvudsakligen fästa oss vid dessa två.

Thorsbjerg Mose är en skogsmosse, på alla sidor omgifven af höjder; vid den tid, när de nu funna sakerna nedlades der, var den naturligtvis en liten insjö. Nydam Mose var då en vik af det sedan sista danska kriget bekanta Als-sundet. Innehållet af båda fynden är i det hela likartadt[3]). Hufvudmassan utgöres af vapen af alla slag: hjelmar, ringbrynjor, sköldar, svärd, spjut, yxor, bågar, pilar, pilkoger. Äfven de delar af dessa vapen som äro af trä hafva bibehållit sig utmärkt väl. Alla svärdsklingor, spjut och andra eggvapen äro af *jern*. Detta förhållande, hvilket så vidt jag känner ej lider något enda undantag, är naturligtvis af synnerlig vigt för frågan om Jernålderns början. Utom vapen har man äfven funnit: kläder och smycken, såsom fibulor, armband, fingerringar, perlor m. m.; diverse verktyg; kärl af trä och bränd lera; betsel, sporrar och andra seldon; vagnsdelar; räfsor, liar; fisknät; en stor mängd djurben, i synnerhet af hästar, men äfven af en ko; deremot är det tvifvelaktigt om det i någondera af dessa två mossar funnits menniskoben[4]). I Nydam Mose lågo några stora, öppna båtar, eller rättare fartyg; bland dem en ek-båt, 24 m. (nära 80 fot) lång, för 14 par åror. Slutligen har Thorsbjerg Mose lemnat 37 romerska silfvermynt, det yngsta pregladt år 194 e. Ch.; de flesta äro, såsom vanligt, mycket nötta, flera hafva varit i stark eld[5]). I Nydam Mose funnos 34 dylika romerska silfvermynt, det yngsta pregladt år 217; om äfven dessa voro slitna, finnes ej anteeknadt[6]). 13 lågo på ett ställe; 10 på ett annat; de öfriga träffades ensamma, en omständighet af vigt för oss, emedan den styrker åsigten om myntens och de öfriga sakernas samtidiga nedläggning. Jemte dessa mynt funnos, i synnerhet i Thorsbjerg Mose, flera andra fornsaker af romersk härkomst, hvilken bland annat bevisas af de inskrifter med romerska bokstäfver som förekomma på några af dem[7]). Dessa fynd äro dessutom högst interessanta genom de på flera vapen inristade runor[8]).

---

[1]) Dessa fynd äro på ett mycket förtjenstfullt sätt offentliggjorda af Engelhardt, de två förstnämnda i särskilda arbeten, »Thorsbjerg Mosefund» (1863) och »Nydam Mosefund» (1865), under det att Viemosefundet tillsvidare endast är beskrifvet i Årb. 1867: 233 ff. Härtill sluter sig det yngre »Kragehul Mosefund, et overgangsfund mellem den ældre Jernalder og Mellem-Jernalderen», äfven utg. af Engelhardt (1867). Dessutom har han gjort de två förstnämnda af dessa interessanta arbeten tillgängliga för en större krets af läsare genom en engelsk bearbetning »Denmark in the early iron age, illustrated by recent discoveries in the peat mosses of Slesvig» (London 1866); detta arbete har jag emellertid ännu ej haft tillfälle att se.

[2]) Engelhardt hänför Viemosefyndet till det 5:te årh. e. Ch., Årb. 1867: 256.

[3]) Se öfversigten öfver de 4 stora mossfynden i E. Krag. p. 28, 29.

[4]) I Viemosen hafva några menniskoben anträffats.

[5]) »Fynd» № 92.

[6]) »Fynd» № 90.

[7]) I Thorsbjerg Mose, 1 sköldbuckla af brons med AEL· AELIANVS (E. Th. Pl. 8 f. 11). I Nydam Mose, svärdsklingor med fabriksstämplarne: COCILLVS, RICCIM, ··RICVS etc. (E. Nyd. Pl. 7); i Thorsbjerg voro nästan alla svärdsklingorna förstörda af rost.

[8]) I Thorsbjerg Mose, på 1 sköldbuckla och 1 dobbsko till en svärdskida, båda af brons (E. Th. Pl. 8 f. 16; Pl. 10 f. 41). I Nydam Mose, på åtskilliga pilskaft af trä (E. Nyd. Pl. 13); Stephens p. 285 ff.; 299. Dessa runor tillhöra den »fornnordiska runraden», och således det äldsta kända slag af runor.

Nästan alla saker från dessa mossar bära de mest tydliga spår af att hafva blifvit *med flit* förstörda. Kläder och ringbrynjor äro sönderslitna; smycken, vapen och andra saker af metall, till och med af guld och silfver, sönderhuggna, genomstuckna med spjut och pilar, afbrutna, hoprullade, sammanböjda i eld, ja! halfsmälta. Dylika spår af eld synas ock på träsakerna, af hvilka dessutom några äro sönderságade. Äfven djurbenen bära tydliga märken af att hafva varit föremål för den vildaste framfart. Allt detta ökade i början betydligt svårigheten att förklara den gåtolika anledningen till så många, och ofta så dyrbara, fornsakers förekomst under sådana omständigheter. Slutligen lyckades det dock Worsaae att framställa en förklaring som synes vara tillfredsställande. I närheten af mossen har, enligt hans åsigt, ett slag stått, efter hvilket den segrande hären åt sina gudar offrat det eröfrade bytet, eller en stor del deraf, genom att kasta det ned i en helig sjö, den nuvarande mossen, sedan det förut blifvit med flit ödelagdt [1]). Denna theori, som förklarar alla de egendomliga omständigheterna vid mossfynden, har vunnit starka stöd genom liknande religiösa bruk, iakttagna hos flera andra folk [2]). Den mest slående likheten erbjuder dock Orosii berättelse om huru Kimbrerna och Teutonerna efter segern vid Arausius (Orange) år 111 f. Ch. offrade hela det från Romarne tagna bytet [3]). När man ser Orosii teckning af detta offer, är man nästan benägen att tro, att han haft segerfesten vid Thorsbjerg eller Nydam för sina ögon.

Om denna åsigt är rigtig, och om den gäller för fyndets alla särskilda delar, så skulle således alla de i hvardera mossen anträffade fornsaker, som nu äro i fråga, hafva blifvit der nedlagda vid samma tillfälle [4]). Denna slutsats torde vinna styrka deraf, att sakerna ej träffades spridda öfver hela mossen utan lågo inom en jemförelsevis obetydlig del af den, hvilket område ofta hade mycket tydliga gränser. Härtill kommer, att i allmänhet fornsakerna från hvarje mosse sjelfva tala för en sådan samtidighet genom sin inbördes likhet i arbete, form och zirater.

Men om vi få antaga, att alla delar af samma mossfynd blifvit på en gång nedlagda, visa oss mynten [5]) att denna nedläggning i Thorsbjerg Mose icke kunnat ske före år 194, i Nydam Mose ej före år 217 e. Ch. Detta är lätt att se; deremot är det icke lika lätt att bestämma, huru långt efter nämnda år de strider stått, af hvilka dessa fynd bevara minnet. Af skäl som närmare utvecklas här nedan i afdelningen om Myntfynden kan man nemligen lätt tänka sig, att sådana smärre samlingar af romerska silfvermynt som äro anträffade i Thorsbjerg och Nydam mossar, i synnerhet om mynten äro mycket nötta, blifvit nedlagda i

[1]) Denna åsigt framställdes först i »Slesvigs Oldtidsminder» (April 1865) och utvecklades vidare i Worsaaes föredrag i Videnskabernes Selskab (Febr. 1867) »Om Betydningen af vore store Mosefund fra den ældre Jernalder» (»Oversigt» etc. 1867: 242 ff.). Jag bör tillägga att den stora ekbåten i Nydam Mose hade blifvit med flit sänkt genom hål huggna i botten.

[2]) Se »Slesvig» p. 57 ff. och »Oversigt» etc. 1867: 255 ff.; jfr äfven fyndet vid Tiefenau, här ofvan p. 6.

[3]) Orosius »Histor.» 5: 16; han lefde i 5:te årh. e. Ch. Detta märkliga citat är först framdraget af en fransk archeolog, E. Beauvois. »Oversigt» etc. 1867: 253; E. Krag. p. 17.

[4]) Härvid böra vi kanske icke alldeles förbise den af Worsaae (»Oversigt» etc. 1867: 259) framkastade tanken, att det möjligen vid den heliga sjön funnits eller uppförts någon fortvarande helgedom. Om detta varit fallet vid någon mosse, kan man väl tänka sig att en eller annan offersak blifvit nedkastad efter det öfriga, men på samma ställe. Ehuru jag icke vill förneka *möjligheten* häraf, eller af andra anledningar till att enstaka saker icke nedkommit i mossen samtidigt med de öfriga, tror jag dock att detta ej kan utöfva något märkbart inflytande på hufvudfrågan.

[5]) Utom mynten skulle äfven de andra der funna romerska arbeten kunna användas vid bestämmandet af mossfyndens ålder. Men emedan jag hvarken sett dessa saker i original, eller eger tillräckliga studier för att kunna begagna dem såsom chronologiska hjelpmedel, måste jag här lemna dem åsido.

jorden långt efter det 3:dje århundradets början, utan att ett sådant förhållande behöfver utvisas genom närvaron af yngre mynt. Mynt från de tvenne årh. närmast efter 217 äro nemligen, om man undantager det hittils ensamt stående Brangstrup-fyndet, mycket sällsynta i Danmark; de finnas t. ex. icke ens i de stora fynden från Allesö och Kragehul mossar, ehuru dessa utan tvifvel äro något yngre än den Constantinska tiden, från hvilken dock på andra ställen i Danmark ett och annat mynt anträffats. Å andra sidan utvisa flera fynd bestämdt, att de romerska denarerna från 2:dra årh. förekommo i rörelsen ganska länge. Jag vill här endast påminna om ett fynd på Gotland af 28 sådana denarer och 5 solidi från 5:te årh.[1]); ett annat fynd på samma ö af 1 denar och 1 solidus af Anastasius[2]); samt om fyndet i den frankiska konungen Childeriks graf der man jemte en mängd andra dyrbarheter äfven anträffade åtskilliga romerska silfvermynt från 1:sta och 2:dra årh. e. Ch.[3]). Denna Childerik dog år 481.

Ehuru vi således icke genom mynten allena kunna säkert bestämma, huru lång tid efter det 3:dje århundradets början nedläggningen i Thorsbjerg och Nydam mossar skett, ledas vi dock genom ett noggrannt studium af de öfriga i samma mossar funna sakerna till den åsigt, att nedläggningen ej kunnat ega rum särdeles långt efter samma århundrades slut. Detta är äfven det resultat till hvilket Worsaae kommit. Han säger nemligen i »Slesvigs Oldtidsminder» (p. 55) om fynden i dessa två mossar: »Nedsænkningen må upåtvivlelig, efter Alt at dömme, være skeet noget för eller snarest vel noget efter år 300 e. Ch.»[4])

Den stora likheten mellan de i Thorsbjerg och Nydam mossar funna saker gör det troligt, att båda fynden tillhöra i det närmaste samma tid. Dock torde vi icke, såsom man har velat[5]), få såsom bevis för denna samtidighet anföra den ringa skilnaden mellan de yngsta myntens preglingsår. De yngsta mynten i Thorsbjerg Mose voro 3 af Commodus och 1 af Sept. Severus; i Nydam Mose funnos 5 Commodi mynt och 1 af Macrinus; på intetdera stället lågo några mynt från de andra kejsarne efter Commodus. Derför kan det mycket väl bero på en tillfällighet, att på ena stället ett enstaka mynt af Severus, på det andra ett mynt af Macrinus kommit att medfölja de öfriga. Detta är så mycket mera antagligt, som mynt från Commodi närmaste efterträdare äro mycket sällsynta i Danmark. Om man derjemte på samma gång antager, att nedläggningen ej skett före år 300, visar redan detta, att man icke kan draga någon slutsats af den lilla tidsskilnaden mellan de båda fyndens yngsta, då omkring 100 år gamla mynt.

Om vi således kunna antaga, att nedläggningen af de i Thorsbjerg och Nydam mossar funna sakerna egt rum omkring år 300 e. Ch., och ungefär samtidigt på båda ställena, samt om Worsaaes förklaring af orsaken till denna nedläggning är rigtig, så följer deraf, att både vid Thorsbjerg och Nydam, liksom något senare vid Allesö, Kragehul och på andra ställen, större eller mindre härar blifvit slagna som varit i besittning af den fullt utvecklade jernkulturens förmåner. Men hvilka voro dessa härar? Var det landets egna innevånare som der

---

1) »Fynd» № 51.

2) »Fynd» № 59; jfr äfven N:ris 33, 39 och 64.

3) Cochet »Le Tombeau de Childeric I» (Paris 1859) p. 412 ff.

4) Engelhardt hänför, eller åtminstone hänförde 1863, Thorsbjerg-fyndet »og lignende Fund til Tiden omkring det 3:dje årh. e. Ch.»; detta nästan uteslutande på grund af mynten (E. Th. p. 73). Det synes mig dock som om han dervid icke fästat tillbörlig uppmärksamhet vid den ofvan antydda sällsyntheten af mynt från den närmast följande tiden.

5) »Slesvigs Oldtidsminder» p. 55.

blefvo slagna? När man ser, huru i synnerhet de äldre mossfynden innehålla åtskilliga föremål af tydligen främmande ursprung, kunde man blifva benägen att häruti söka ett bevis för den slagna härens främmande nationalitet. Men om vi från dessa mossar föra blicken öfver hela hopen af de andra samtidiga fynd, som äro kända från Norden, måste vi medgifva, att sådana främmande fornsakers förekomst i ett fynd ingalunda i och för sig bevisar, att de blifvit af utländsk egare nedlagda här. Romerska och halfromerska arbeten äro funna i mångfaldiga grafvar i Norden [1]); och det finnes icke den ringaste anledning antaga, att andra än landets egna barn hvila i dem. Om vi sedan betrakta de öfriga, icke-romerska sakerna som utgöra hufvudmassan i fynden från Thorsbjerg och Nydam mossar, finna vi snart, att äfven dessa fullkomligt likna dem som träffas öfver hela Norden på marker, i mossar och i grafvar. Jag anser derföre, att mossfynden i och för sig icke gifva något skäl för påståendet, att det slagna folket *icke* byggde och bodde i landet. Å andra sidan måste jag tillstå, att jag ej känner något som *bevisar*, att de verkligen voro bofasta här. Äfven i andra länder i Europa har man nemligen anträffat en mängd fornsaker lika dem som funnits i de Sönderjytska mossarne [2]).

Detta om de besegrade. Äfven segrarne kunna lika väl tänkas vara främmande som infödingar och äfven om dem måste jag medgifva att jag icke kan *bevisa* hvilketdera de voro; så mycket hellre som man endast kan vänta få spår af dem bland det funna. Det synes dock vara mer än sannolikt att de voro bosatta i landet.

Således om vi betrakta den besegrade och den segrande hären hvar för sig, kunna vi ej med säkerhet afgöra deras nationalitet. Deremot kunna vi bestämdt säga, att åtminstone *endera* måste vara bofast i landet; och detta är äfven enligt min åsigt nog för frågan om Jernålderns början här. Ty lika klart som det är, att de besegrade tillhört ett jernåldersfolk, om jag så får uttrycka mig, lika klart anser jag det vara, att äfven segrarne varit i full besittning af jernkulturen. Dels vore det väl föga tänkbart, att ett folk utrustadt med de ypperliga jernvapen som nu uppgräfvas ur mossarne, och i besittning af den betydande öfverlägsenhet som den nya kulturen hade att erbjuda, skulle gång på gång besegras af ett bronsåldersfolk; dels hade vi väl haft rätt att i sådant fall vänta, att åtminstone i någon mosse något enda vapen af brons eller någon af Bronsålderns andra lätt igenkänliga lemningar skulle hafva förrådt segrarnes kultur. Men såsom redan är anmärkt har man ej ens i de äldsta nu ifrågavarande mossfynden anträffat något spår af Bronsåldern. Det finnes dessutom ett annat ännu mera talande skäl för en sådan åsigt. Om segrarne varit ett bronsåldersfolk, måste vi antaga att de varit bosatta i landet; och då skulle de grafvar som visat sig höra till samma tid innesluta lemningar från Bronsåldern. Men så är icke fallet. I de grafvar, hvilka innehålla romerska mynt, andra romerska arbeten eller i allmänhet fornsaker samtidiga med våra mossfynd, har man aldrig funnit saker från Bronsåldern [3]). Ej heller

---

[1]) Se Wiberg »De klassiska folkens förbindelse med Norden» och fyndförteckningen i E. Nyd. p. 48 ff.

[2]) Bland sådana fynd förtjenar det vid Horschowitz i Böhmen att nämnas. Man fann der jemte en mängd andra fornsaker af brons och jern flera »bröstplåtar» och »skulderspännen», hvilka mycket påminde om dem som äro afbildade i E. Th. Pl. 6 och 7. De böhmiska bröstplåtarne äro dock enklare; men äfven på dem är yttre randen prydd med många djur- och menniskofigurer. Den här funna bronsen innehåller 85.75 % koppar och 14.25 tenn. »Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit» 1863: 450 och 1864: 348.

[3]) De få skenbara undantagen härifrån, hvilka finnas omnämnda här nedan, äro enligt min åsigt äldre än Thorsbjergsfyndet. Dessa undantag omfatta intet fall der romerska arbeten förekomma.

utanför grafvarne har man någonsin funnit någon sak från Bronsåldern tillsammans med romerska mynt.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på en liten omständighet som synes gifva godt stöd åt åsigten, att segrarne varit i besittning af jern. I Nydam Mose har man såsom förut är nämndt funnit delar af hästskeletter bland de öfriga sakerna. En af dessa hästar har erhållit ett djupt sår i öfversta delen af venstra skulderbladets bakkant; hvilket sår har uppkommit genom en fyrkantig pilspets af *jern*, såsom man alldeles tydligt ser af E. Nyd. p. 42 figur F. Sådana fyrkantiga pilar äro i stort antal funna i Nydam Mose. I bakkanten på ett refben af *samma* häst är ett något mindre nästan tresidigt hål åstadkommet genom ett spetsigt kastvapen. I begge hålen, som tydligen äro beklädda med rost, lära jernspetsarne hafva setat qvar tills benen upptogos ur mossen[1]). Om denna häst tillhört den slagna hären, för hvilket antagande all sannolikhet talar, torde vi således härutі hafva ett interessant bevis för att äfven den fiendtliga segrande hären begagnat vapen af jern[2]).

På grund häraf tror jag icke, att man kan, såsom Worsaae gjort[3]), tänka sig möjligheten af, att de stora samtidiga mossfynden från den äldre Jernåldern äro minnen från den tid, då »den sydfra til Norden fremtrængende Jernalders Cultur er forsögt hurtig gjennemfört ved Våbenmagt af et nyt, erobrende Folk, som da overalt er blevet slaget af de tidligere Indbyggere (der jo så alligevel efter Seirsrusen ad fredelig Vei og lidt efter lidt have optaget den nye Cultur)». Jag anser deremot, att de två stora Sönder-Jytska mossfynd, med hvilka vi nu sysselsatt oss, icke äro minnen efter de strider, genom hvilka Jernkulturen tillkämpade sig fast fot i Norden, utan att de tillhöra en senare tid, då denna kultur redan hunnit blifva ensam herskande åtminstone i sydvestra delen af Skandinavien.

Ehuru således dessa fynd, lika litet som några andra nu kända, direkt visa oss, när jernets bruk *började* inträngа i Norden, blir det dock af dem troligt, att Jernålderns början här infaller minst några mansåldrar före slutet af det 3:dje århundrade e. Ch., omkring hvilken tid de händelser troligen inträffade från hvilka dessa fynd förskrifva sig. Ty äfven om jernkulturen blifvit hit införd af ett nytt, invandrande folk, måste vi väl på vetenskapens nuvarande ståndpunkt antaga, att den förändring i de nordiska folkens kultur ej plötsligt kunnat genomföras, som visar sig, om vi jemföra de yngsta alstren af bronskulturen med innehållet i de grafvar som vi anse samtidiga med fyndet i Thorsbjerg Mose. Och att denna förändring kanske försiggått mindre hastigt, än man varit böjd att antaga, det anser jag bli troligt vid betraktande af de många förhållanden häntydande på en sådan öfvergångstid, hvilka under de senare åren blifvit uppvisade och åt hvilka vi strax skola egna särskild uppmärksamhet. Att i bestämda tal söka uttrycka, huru lång tid förflutit mellan jernets första uppträdande i Norden och den tid till hvilken våra mossfynd höra, då den fullt utvecklade jernkulturen möter oss och intet spår af Bronsåldern längre är synligt, det torde emellertid ännu icke kunna ske utan att lemna ett stort utrymme åt godtycket. Efter allt hvad vi för närvarande veta synes

[1]) Jap. Steenstrup i E. Nyd. p. 42.

[2]) Har striden vid Nydam utkämpats till lands, hvilket dock är ovisst, skulle man emellertid kunna tänka sig möjligheten af att hästen under kampens vimmel af våda blifvit sårad genom skott från den här till hvilken han sjelf hörde. Jag tror dock att detta är föga antagligt; närmare undersökningar kunna möjligen bättre utreda allt detta.

[3]) I »Oversigt over Danske Vidensk. Selsk. Forhandl.» 1867: 263.

det dock vara sannolikt, att Jernålderns början i sydvestra delen af Skandinavien infaller *senast under det 2:dra årh. e. Ch.* Detta är dock endast en tidsgräns, *hitom* hvilken denna början ej gerna kan tänkas. Men det finnes intet hinder, att tänka sig jernets första uppträdande i Norden temligen långt före det nämnda århundradet; tvertom är det mycket som talar för sannolikheten af ett sådant antagande.

Vi måste härvid väl ihogkomma, att hvad som hittils är sagdt egentligen endast gäller om den sydvestligaste delen af Skandinavien, och närmast om Jytska halfön. När den öfriga Norden tillegnade sig den nya kulturen, derom få vi ej upplysning genom några så stora och afgörande fynd som dem vi nu betraktat. De många fynden af romerska mynt från de 3 första årh. e. Ch., och andra romerska arbeten från ungefär samma tid, i synnerhet på de Danska öarne samt Öland och Gotland, göra det dock sannolikt, att Jernålderns kultur utbredt sig i östra Danmark och södra Sverige föga senare än i Sönder-Jylland. Det är väl sannt, att dessa romerska saker vanligen träffats enstaka eller utan att vara åtföljda af några lemningar som utvisa den inhemska kulturens dåvarande ståndpunkt. Men dels har man, såsom förut är anmärkt, aldrig i någon del af Norden funnit romerska saker tillsammans med spår af Bronsåldern; dels hafva de romerska sakerna några gånger funnits under sådana förhållanden, att de tydligen visa sig hafva blifvit nedlagda under den första delen af Jernåldern. Såsom bevis härför vill jag anföra följande fynd från Gotland: vid Suderby i Vesterheide socken funnos 55 mynt (Trajanus—Clod. Albinus) jemte 2 små silfverringar; vid Sanda kyrka: 5 mynt (Hadrianus—Commodus) jemte 3 små silfverringar och 1 guldfingerring, hvilka bestämdt tillhöra Jernåldern (Pl. 8 f. 5); vid Bjers i Gulldrupe socken: 108 mynt (Otho—Commodus) och 1 oval brynsten, hvilken form är mycket vanlig i fynd från den Äldre Jernåldern; vid Valla i Klinte socken: 1 guldmynt af Titus, 2 guldringar (Pl. 8 f. 3) och 1 guldtacka, hvilka saker likaledes bestämdt tillhöra Jernåldern; vid Bjerges i Lye socken: 5 mynt (Hadrianus—Commodus) jemte 1 celt af jern [1]); i Linde socken: botten till ett romerskt bronskärl, 1 romersk bronsfibula (Pl. 4 f. 8), funna jemte jernvapen m. m. (St. M. 3706; se »Fibulor»). Dertill kommer från hela södra hälften af Sverige [2]) en betydlig mängd icke-romerska fornsaker som äro alldeles lika dem från Thorsbjerg och Nydam mossar. Allt detta synes mig bevisa, att vid samma tid som Jernåldern började i Sönder-Jylland den nya kulturen ganska hastigt utbredde sig öfver hela det öfriga Danmark och södra Sverige.

Deremot torde man ännu icke kunna säga, när Jernåldern började i Norge. Der äro inga romerska mynt från de första årh. e. Ch. funna; och äfven andra saker som kunde hänföras till samma tid äro sällsynta der [3]). Det är derföre sannolikt att jernkulturen inträngde i Norge något senare än i södra Skandinavien.

Vi hafva i det föregående flera gånger berört en interessant fråga, åt hvilken vi nu vilja egna någon särskild uppmärksamhet:

---

[1]) Se »Fynd» N:ris 43, 52, 58, 63 och 65.

[2]) Och vissa delar af Norrland; se H. Hildebrand i A. T. f. Sv. 2: 222.

[3]) Wiberg (l. c. p. 56, 57) upptager 5 fynd af romerska och byzantinska fornsaker från det n. v. Norge. Ett af dessa (Nedra Hoen) förskrifver sig från tiden omkring år 1000 e. Ch. Då Wiberg uppgifver, att i fyndet från Avaldsnæs socken 1 bronssvärd skulle hafva legat tillsammans med saker från den Äldre Jernåldern, beror detta på ett misstag; svärdet var af jern (se N. 343). Flera andra norska fynd från den Äldre Jernåldern äro väl kända, men de flesta af dem synas tillhöra en senare afdelning af denna period.

Har ett nytt folk invandrat i Norden vid Jernålderns början?

Den nya tid som började med jernets införande här erbjuder vid jemförelse med Bronsåldern flera synpunkter af stort interesse. För första gången uppträda nu i Norden jernet, silfret och den nya bronsblandning[1]) som är egen för Jernåldern. Samtidigt visa sig här de första glaskärl. Ehuru de då genom sin dyrhet icke kunde vara af någon synnerligen stor kulturhistorisk betydelse, är dock deras första uppträdande nu af interesse för oss som se hvilken vigtig rol glaset spelar i våra dagar[2]).

Men den nyhet som åtminstone genom sina följder visat sig vara af största vigt var bokstafsskriften. Bronsåldern med sin ovanligt stora konstskicklighet och smak, samt sin ej obetydliga materiella utveckling i öfrigt, saknade dock skrifkonsten. På de många tusen lemningar från Bronsåldern som nu äro kända från Nordens olika delar finnes ej ett enda spår af inskrift[3]). Deremot träffa vi runor redan i de äldsta fynd från Jernåldern, som nu äro bekanta. Och hvad som är ännu vigtigare, dessa fynd icke blott visa att skrifkonsten då var känd, utan de antyda att bekantskapen med runornas bruk varit ganska allmänt spridd, när de kunnat användas till inskrifter på vapen och smycken så som skett.

Jemte dessa nya elementer för en högre kultur, framträder en väsendtligt ny smakrigtning, och en öfverlägsen konstskicklighet som var främmande för Bronsålderns sista tider. Bronsålderns stil var väl under periodens bästa tid utmärkt vacker och ren, men den var stel och ofruktbar. Långt ifrån att man under Bronsåldern i detta afseende finner något kraftfullt lif och något framåtskridande i konstfärdighet, har man trott sig kunna uppvisa ett betydligt tillbakaskridande mot periodens slut. Då visar sig vid Jernålderns början en helt ny konststil och en oväntad skönhet och finhet i arbetet. Det är väl sannt, att man i afseende på åtskilliga detaljer kan spåra en viss likhet med den närmast föregående tidens arbeten, såsom vi snart skola vidare utveckla; men vi kunna icke, åtminstone för närvarande, uppvisa, huru den Äldre Jernålderns stil kunnat organiskt utveckla sig ur den senare Bronsålderns. Om ett sådant organiskt samband mellan de båda tiderna verkligen funnits, skulle man naturligtvis vänta att träffa den högsta utvecklingen af konstskickligheten och den yppersta behandlingen af de nya materialerna icke vid Jernålderns början, såsom nu synes vara fallet, utan först sedan den nya kulturen under en längre tid hunnit stadga sig[4]).

Slutligen måste vi taga i betraktande att äfven grafskicket förändras samtidigt med jernets införande. Detta anses åtminstone gälla såsom regel, ehuru man äfven i afseende

---

[1]) Dess hufvudbeståndsdelar äro koppar och zink eller bly. Den äldsta nordiska bronsen är såsom flera gånger förut blifvit nämndt alltid sammansatt af koppar och tenn.

[2]) Man känner endast ett fynd i Norden från Bronsåldern i hvilket glas förekommit. I »Skelhöi» nära Randers på Jylland fann man nemligen 1866 i en stenkista: brända menniskoben; 1 syl, några ringar och 1 spänne, af brons samt 1 liten perla af mörkgrönt, nästan svart glas (Årb. 1868: 118).

[3]) Ett enda undantag skulle kunna anföras, nemligen 1 celt eller pålstaf af brons, på hvilken finnes inristad en figur, som möjligen är en dubbel-runa; afbildad af Nilsson, Br. Å. Pl. 3 f. 31. Denna pålstaf, som är funnen *ensam* under dikesgräfning vid Gimrings i Hamra socken, Gotland (1859), förvaras nu i St. M. (№ 2615). De ristade strecken äro ergiga och hafva således troligen tillkommit innan fyndet gjordes. Det finnes emellertid ingenting som bevisar, att pålstafven blifvit i sitt nuvarande skick nedlagd under Bronsåldern. Härvid bör jag påminna om de båda stenyxor med inristade runor som omtalas af Stephens p. 204 och i A. T. 1852: s. Ingen kan dock vilja i dem finna bevis för skrifkonst under Stenåldern.

[4]) Såsom äfven Engelhardt anmärkt i E. Th. p. 5.

härpå under den sista tiden framdragit flera beröringspunkter mellan de båda perioderna. Under senare delen af Bronsåldern brändes liken, hvarefter askan och benen nedlades i grafhögar, ofta af ganska betydlig storlek. Under den första delen af Jernåldern var det deremot vanligt att begrafva liken obrända, men icke i konstgjorda högar, utan i stora gemensamma graffält som erbjuda en betydlig likhet med vår tids kyrkogårdar. Denna skilnad kan anses i allmänhet gälla för södra delen af Skandinavien, och det är väl der som vi böra vänta den starkast framträdande kontrasten emellan båda perioderna, *om* någon ny invandring verkligen egt rum vid denna tid.

Alla dessa samtidigt uppträdande nya förhållanden kunna väl knappt förklaras, om vi ej antaga, att den nya kulturen har fullt utvecklad blifvit införd till Norden af ett dit invandrande folk. Denna åsigt är äfven den sedan länge vanliga [1]). I sina äldre arbeten antog dock Worsaae, att det folk som bodde här under Bronsåldern småningom tillegnade sig jernet och en derpå grundad högre civilisation, om också endast under fremmande, förnämligast romerskt, inflytande [2]). På senare åren har han emellertid åtminstone medgifvit möjligheten af en ny invandring vid Jernålderns början [3]); ehuru han icke, så vidt jag vet, någonstädes har bestämdt uttalat sig för en sådan åsigt.

Då vi antaga en invandring samtidig med Jernkulturens utbredande i Norden, måste vi äfven antaga, redan på grund af traditionen, styrkt genom det i de äldsta runinskrifterna framträdande språket, att det var en Germanisk stam som nu bosatte sig här. Deremot vågar jag icke säga om, såsom man vanligen föreställt sig, våra Germaniska förfäder då *för första gången* uppträdde i Norden. Det är möjligt, till och med troligt att så verkligen är, men ännu har intet afgörande bevis blifvit framlagdt för ett sådant antagande. Och det är vida lättare att afgöra, om en ny invandring egt rum vid Jernålderns början, än att bestämma huru nära den inflyttande stammen var beslägtad med landets gamla befolkning; i synnerhet då man icke med visshet vet, om det var Germaner eller Kelter eller något annat folk som bodde här under Bronsåldern. Frågan om närmare eller fjermare slägtskap mellan landets gamla och nya herrar torde endast kunna afgöras på archeologisk väg, och på den vägen finner man det säkraste svaret på sådana frågor med tillhjelp af språklemningarne och cranierna. Men vi inse lätt, att ingendera af dessa methoder kan användas i detta fall. Om språket under den Äldre Jernåldern kunna vi visserligen bilda oss en föreställning, men Bronsåldern synes, såsom nyss är anmärkt, alldeles hafva saknat kännedom om skrifkonst och har icke lemnat efter sig något spår af sitt språk [4]). Och i afseende på cranierna möter oss ett likartadt förhållande. Under slutet af Bronsåldern brändes liken nästan alltid; således kan man icke vänta att få många cranier från den tiden. Man har visserligen några hela cranier från den Äldre Bronsåldern [5]); men dels är antalet af dem, åtminstone af de i tryck beskrifna, alltför ringa, dels kan man icke af dem vänta något svar på ifrågavarande fråga i annat fall, än att de visa sig vara lika med cranierna från Jernålderns början. Äro de olika, kan detta bero lika väl

---

[1]) Se här ofvan p. 10, 11. Jfr äfven Engelhardt i Th. p. 73 och »Guide illustré» etc. p. 15.

[2]) AnO. 1847: 382 etc.

[3]) »Slesvigs Oldtidsminder» p. 45; »Oversigt» etc. 1867: 263.

[4]) Möjligen i ortnamn.. Vi hoppas vid ett annat tillfälle få återkomma till en undersökning af denna interessanta fråga.

[5]) Se t. ex. AnO. 1851: 347 ff. (från Halland); A. T. f. Sv. 1: 238 ff. (från Småland).

på en invandring under sjelfva Bronsåldern som vid periodens slut. Jag känner emellertid icke, att någon undersökning af dessa cranier ännu är gjord.

Vi antaga, att en invandring egt rum vid Jernålderns början; men å andra sidan måste vi medgifva, att många omständigheter utvisa ett betydligt fortfarande inflytande af det under Bronsåldern herskande folket, som möjligen äfven efter den nya invandringen utgjorde en ansenlig del af landets innevånare. Om vi betrakta Frankrike, England eller något annat land, der den ena folkstammen bosatt sig efter den andra under historisk tid, få vi en klarare föreställning om huru förhållandet mellan de olika stammarne kunnat vara äfven i Norden.

Orsaken hvarföre vi nu måste inrymma åt den gamla befolkningen ett vida större inflytande på utvecklingen af landets kultur äfven efter Bronsålderns slut, än man förut velat antaga, är den att man på sista tiden lyckats uppvisa åtskilliga beröringspunkter mellan Bronsåldern och Jernåldern, hvilka perioder förut ansetts stå nästan oförmedlade bredvid hvarandra. Jag skall söka att här sammanställa de vigtigaste af de fynd och andra omständigheter, som kunna bidraga att sprida ljus öfver den interessanta frågan om

Öfvergången mellan Bronsåldern och Jernåldern.

Bland hithörande **fynd** äro i synnerhet följande af vigt.

Vid Smedeby i Siversted socken, Sönder-Jylland (Flensborg amt), har man på ett flygsandsfält, Balbæk kalladt, funnit en mängd lerurnor fyllda med brända menniskoben. Dessa urnor stodo tätt bredvid hvarandra, 15—30 ctm. (½—1 fot) djupt. Under de flesta låg en flat sten och många voro omgifna af dylika stenar. Ofvan jord syntes inga högar och intet annat spår af att grafvar funnos derunder. Särskildt är anmärkt, att man icke påträffade några kol. I urnorna lågo bland benen: romerska bågfibulor af jern och brons, pincetter af jern, pincetter och örslefvar af brons, saxar af jern och brons (= W. 362, 363), simpla knifvar af jern, 1 genomborrad probersten (= E. Th. Pl. 16 f. 19), 1 bronssked; jernmidtbeslag till en svärdsskida (= E. Th. Pl. 10 f. 29), sammanbrändt med en bit af en hjernskål etc. Alla pincetterna hafva den form som är vanlig under den Äldre Jernåldern (E. Nyd. Pl. 5 f. 4, 7, 8); ingen finnes af den från Bronsåldern kända bredare formen (W. 271, 272). Äfven de andra nu omtalade sakerna tillhöra tydligen Jernåldern. Men jemte dem funnos i urnorna 1 simpel bronsknif af samma form som W. 171, samt 1 jernknif med skaftet hoprulladt i spiral (afbild. E. Nyd. p. 61) och således genom sin form påminnande om Bronsålderns arbeten[1]).

Vid Sörup i Nimtofte socken, Nörre-Jylland (Randers amt), funnos i en hög: 1 bronspincett, 1 jernhandtag med flätad silfvertråd (till en dolk eller knif), 1 *bronsknif*, bitar af sporrar, bronskärl o. s. v.[2]).

I en naturlig backe vid Vester-Egesborg, mellan Næstved och Vordingborg i sydligaste delen af Sjæland, har man flera gånger funnit grafvar från Bronsåldern; 3 af dem bestodo endast af lerkärl med brända ben, som utan något skydd voro nedsatta i jorden 60 ctm. (2 fot) djupt. I ett af dessa kärl låg 1 bronsknif (= W. 168); i ett annat fanns 1 öppen, vriden ring af bronstråd. Icke långt från och i samma djup som dessa lerkärl upptäcktes två

[1]) Flensborgs M. och den aflidne Mechlenburgs nu skingrade samling. »Neunter Bericht der K. Slesvig-Holstein-Lauenb. Gesellschaft für Vaterl. Alterthümer» p. 33 ff.; Pl. 2—4: Worsaae »Slesvig» p. 48; Engelhardt »Nydam» VIII: 21.

[2]) K. M. MDCCCLXXII. E. Nyd. VII: 18.

tätt bredvid hvarandra liggande små högar af brända ben, som likaledes voro nedlagda i jorden utan något skydd; i den ena af dem låg 1 knif, hvars handtag slutar i en ögla, och en bit af 1 syl, båda af *brons;* i den andra 1 pincett af brons och 1 lancettformig pilspets af *jern*[1]).

På Glemminge gårds egor, nära Hoby bys gräns i Skåne, fann N. G. Bruzelius i en hög af 3 m. (10 fot) höjd en lerurna, som stod c. 1.2 m. (4 fot) djupt och innehöll brända ben och spetsen af en *bronsknif.* Dels på samma djup som denna urna, dels något djupare anträffades flera *jernbitar,* bland hvilka voro 6 spikar med stora hufvuden, c. 8 ctm. långa, samt en liten jernbit med hål etc. »På jernbitarne qvarsitta ännu fastrostade delar af trä och ett annat ämne, hvilka lag, att sluta efter fibrernas riktning, gå på olika håll, så att de troligen utgöra lemningar af en sköld eller dylikt». I samma hög påträffades äfven en annan lerurna, 1.2 m. djupt. Den var fylld med brända menniskoben, bland hvilka lågo några bitar af en mörk hartsartad massa och 1 stycke af en *bronsknif*[2]).

År 1868 fann en arbetare i skogen till Qvie hemman i Endre socken, Gotland, följande båda saker »liggande bland ben uti en af 4 på kant ställda flisor bildad graf, c. 60 ctm. (2 fot) i fyrkant»: *a)* 1 litet *bronssvärd,* af 36.5 ctm. längd; klingan är nästan rak; spetsen var afbruten och brottet ergigt. Af fästet finnes endast den fyrkantiga fästetenen qvar; dess längd är 11.5 ctm.; i spetsen är ett 16 m.m. långt stycke omböjdt i rät vinkel. *b)* 1 *jernyxa* af ungefär samma form som E. Nyd. Pl. 15 f. 12. L. 16 ctm.; bredd vid eggen 8 ctm.[3]). Stenkistans obetydliga storlek visar, att benen måste hafva varit brända. Det interessantaste vid detta fynd är, att bronssvärdet vid analys visat sig bestå af 85.45 % koppar, 1.59 tenn och 12.70 *zink,* jemte starkt spår af bly och ringa spår af jern[4]). Denna bronsblandning är alldeles fremmande för Bronsåldern; den tillhör deremot Jernåldern. Bland de analyserade fornlemningar af brons, som äro mig bekanta, äro följande två närmast lika svärdet från Qvie: 1 mynt af Hadrianus (år 120 e. Ch.), hvilket innehöll 85.67 % koppar, 1.14 tenn, 10.83 zink och 1.73 bly; samt 1 »skålformadt spänne från Jernåldern» (K. M. 5500), som bestod af 84.44 % koppar, 11.0 zink, 3.77 bly och 0.66 silfver (men intet tenn)[5]). Det nu omtalade svärdet torde vara det första kända bronsvapen från Norden med sådan chemisk sammansättning. Detta förhållande ökar betydligt det interessanta i omständigheterna vid sjelfva fyndet.

Bland de fynd der fornsaker från Bronsåldern förekommit under sådana omständigheter, att vi måste antaga dem hafva blifvit nedlagda i jorden först efter den tid jernet blef kändt här, kunna vi kanske räkna den här ofvan (p. 19, not 3) omtalade Gotländska pålstafven af brons med en inristad runlik figur.

På den sista tiden har uppmärksamheten blifvit riktad på flera förhållanden, hvilka lika

---

1) K. M. 16800—3. V. Boye i Årb. 1866: 231.

Till dessa fynd bör *kanske* räknas det som gjordes år 1832 i en torfmosse kallad Balsmyr, Clemensker socken, på Bornholm. Under torfgräfning fann man här 1 lerkärl; åtskilliga armringar, 2 nålar och 1 *celt,* alla af *brons;* samt några spjutspetsar, dolkar och 1 hammare, af *jern.* Jernsakerna voro temmeligen väl bevarade, men bronssakerna syntes hafva lidit af eld. Det är emellertid ej klart, om alla dessa föremål lågo *tillsammans* i mossen (N. T. O. 2: 263; Årb. 1868: 134).

2) A. T. 1855—57: 74, 75.

3) St. M. 3814. Vid ett besök på Gotland förliden sommar, kort efter det fyndet skett, uppsökte jag hittaren och efterhörde de närmare omständigheterna vid detta märkliga fynd. På min fråga förklarade han bestämdt, att båda sakerna legat inom stenkistan. Det finnes ej ringaste anledning att betvifla uppgiftens tillförlitlighet.

4) Denna analys är verkställd i Geologiska Byråns laboratorium af Hr A. W. Cronqvist. Profvet vägde 0.2126 gr.

5) Berlin i AnO. 1852: 264, 249.

väl som de nu omnämnda fynden förmedla öfvergången mellan Bronsåldern och Jernaldern. Många fornsaker äro i afseende på formen mycket lika under båda perioderna; andra antyda genom sina zirater beröringspunkter som man förut förbisett; åter andra äro genom sjelfva sitt arbete af interesse vid utredandet af frågan om denna öfvergång, o. s. v.

Bland de **fornsaker** som genom sin **form** utvisa en förbindelse mellan de båda åldrarne böra vi i synnerhet märka följande:

a) »*Tutulus-formade*» *bronsspännen.*

I Maj 1847 fann man under stenbrytning å utmarken till Ullevi i Gårdby socken, Öland: *a)* 2 runda, nästan alldeles lika *spännen* af *brons*, af 110—112 m.m. Diam.; det ena är afbildadt Pl. 8 f. 1. De likna till formen mycket de från Bronsåldern kända »tutuli» (W. 207, 209) och »sköldplåtarne» (W. 205). De hafva nemligen i midten en c. 35 m.m. hög, uppstående spets, omkring hvilken hela den öfra ytan är prydd med en mängd fina, concentriska ringar. På undre sidan finnes den vanliga inrättningen för nålen, nemligen en ögla i hvilken nålens bakre ända varit fästad och en hake för dess spets. Af sjelfva nålen qvarsitta på båda spännena betydliga lemningar, som visa att den varit af *jern*. *b)* 1 liten öppen, slät *bronsring*, nu afbruten; yttre Diam. 30, Tj. 3 m.m.; och *c)* 1 liten ring af *bronstråd*, hvars ändar troligen varit hopknutna; Diam. 20, Tj. 1.5 m.m.

Det ena af dessa spännen har vid analys befunnits innehålla [1]) 93.52 % koppar, 2.98 tenn, 1.99 bly och 1.40 zink, samt starkt spår af jern [2]). Äfven denna bronsblandning var okänd under Bronsåldern i Norden. Bland de af Wibel [3]) anförda analyser af nordiska föremål från den tiden finnes intet exempel på en så stark tillsats af bly och zink. Deremot häntyder den chemiska sammansättningen af spännet från Ullevi på Jernåldern [4]), hvilket äfven styrkes deraf att nålarne varit af jern.

På ön Helgö i Helgasjön, Öijaby socken, Småland, hittades 1861 vid kanten af ett dike, 30 ctm. under jordytan: *a)* 1 *bronsspänne* af samma form som de nu beskrifna, 110 m.m. i Diam. (afbildad Pl. 8 f. 2). Den uppstående konen i midten är c. 35 m.m. hög. De concentriska ringarne äro mycket gröfre än på Ullevi-spännena, och tillfölje deraf äfven mycket färre, nemligen endast 7. Den yttersta randen är tätt besatt med runda knappar och i kanten sitta 2 öglor; allt detta saknas på dem från Ullevi. Deremot ser man äfven på detta spännes baksida spår af en nål, nemligen *jernrost*. Vid samma tillfälle fanns dessutom *b)* fragment af ett *dylikt bronsspänne;* detta är dock mindre. Det hela lär vara af ädel stil, påminnande om Bronsåldern [5]).

Äfven i Danmark har man funnit dylika runda spännen. I Gallerhöi vid Stokkemarke nära Maribo, på Låland, funnos tillsammans *a)* 3 sådana *bronsspännen*, 101 m.m. (3⁷/₈

---

[1]) Äfven denna analys är utförd i Geologiska Byråns laboratorium af Hr A. W. Cronqvist. Resultatet är vunnet såsom medium af 2 prof, det största å 0.2253 gr.

[2]) En del af detta jern kan möjligen härröra från den ofvan nämnda rosten af nålen.

[3]) F. Wibel »Die Cultur der Bronze-Zeit Nord- und Mittel-Europas» i »26:ster Bericht der Schl. Holst. Lauenb. Gesellschaft für Vaterl. Alterthümer» (Kiel 1865).

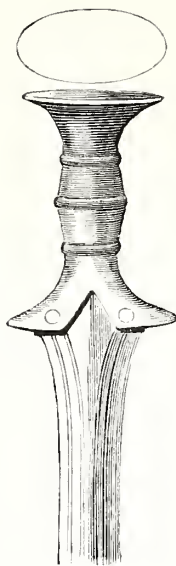
[4]) Det torde förtjena anmärkas att bronsmynt af kejs. Tacitus och Probus (275 e. Ch.) visa en bronsblandning mycket lik vårt spännes. Två mynt af sistnämnde kejs. innehöllo, det ena 90.7 % koppar, 2.0 tenn, 2.3 bly, 1.4 zink och 2.2 silfver; det andra 92.15 % koppar, 3.5 tenn, 3.65 bly och 0.6 zink. (Berlin i AnO. 1852: 264, N:ris 66, 68).

[5]) Förvaras i D:r Wittlocks vackra samling i Wexiö.

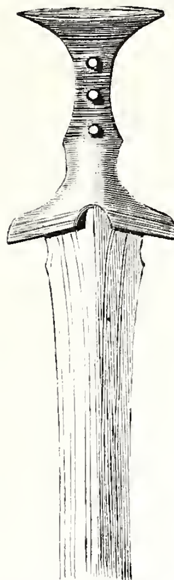
tum) i Diam. (afbildade Årb. 1868: 127 f. 17, 18). Konen i midten synes på dessa hafva blifvit reducerad till en obetydlighet; ringarne äro mycket breda och deras antal endast 3, utom randen som är fullsatt med stora runda knappar. I kanten sitter en ögla. »Nålarne äro bortfallna, men synas hafva varit af *jern*»; *b)* bitar af ett *dylikt bronsspänne; c)* 1 *hårring* af brons (afbildad ibid. f. 16), som något liknar W. 219; Diam. 150 m.m. (knappt 5¾ tum). Ringen kan öppnas derigenom, att den ena fjerdedelen är rörlig kring en gångled[1]); och *d)* flera lösa länkar af en *kedja* af sammanböjda, flata *bronsband.*

Man har således på 3 olika ställen i Norden funnit dessa runda spännen, hvilka på grund af sin form utan tvifvel skulle hänföras till Bronsåldern, om icke de på dem alla synliga lemningar af jernnålar visade, att de åtminstone icke blifvit *nedlagda* i jorden förr än kunskapen om jernet hunnit hit. Den chemiska sammansättningen af Ullevi-spännet är, enligt min åsigt, ett bevis för att detta icke heller blifvit *tillverkadt* under Bronsåldern. Så vidt jag vet, äro de vid Helgö och i Gallerhöi funna ännu ej analyserade. En chemisk undersökning af dem vore dock af synnerligt stort interesse.

b) *Svärdfästen.*



a. Bronssvärd funnet vid Rud i Wermland.



b. Bronssvärd funnet vid Hannas i Skåne.



c. Jernsvärd med bronsfäste funnet i Kragehul Mose på Fyn.

De till Bronsålderns blomstringstid hörande svärd utmärka sig, såsom bekant är, ej blott genom en egendomlig form på klingan utan äfven derigenom, att fästet är ovanligt kort, alldeles saknar hvarje spår af parerstång och äfven i öfrigt betydligt afviker från handtagen på de till Jernåldern hörande svärden. Vid närmare undersökning af förhållandet finna vi emellertid, att äfven i detta afseende ett sammanhang mellan de båda perioderna kan uppvisas.

[1]) I St. M. förvaras 2 nästan alldeles dylika bronsringar, båda funna å Gotland. Den ena (St. M. 2450) påträffades år 1858 »under stenbrytning å en i Wamlingbo socken belägen allmänning, kallad Walarne; ringen låg uti en hop af blandad gråsten och kalkstenssand». Den var sönderbruten i flera delar då den inkom till Museum, men är nu hopsatt så att jag ej kan afgöra om brotten voro gamla. I. Diam. 11.5—12 ctm. — Den andra ringen (St. M. 2484) hittades samma år »i Wamlingbo socken å en betesmark kallad Walarne, liggande under en enbuske». Denna var hel; I. Diam. 12—12.5 ctm. — Båda ringarne hafva kunnat öppnas på samma sätt som den i texten beskrifna. Det finnes ej uppgifvet på huru stort afstånd från hvarandra de båda fynden gjordes. Intet annat hittades på samma ställe.

Vid Rud i By socken, Näs härad i Wermland, har man vid plöjning och gräfning i en äng, vid olika tillfällen men på samma plats, funnit: *a)* 2 *bronssvärd*, nästan alldeles lika hvarandra. L. 66 och 70 ctm.; det förstnämnda var nemligen sedan länge afbrutet vid spetsen. Det utrymme som fästet lemnar åt handen är 9.75 och 9 ctm.; parerstångens L. 7 och 7.5 ctm. Öfre delen af det ena är afbildad å föregående sida figur *a*. Den ovala ringen utmärker omkretsen af fästets öfversta yta. *b)* 1 *hufvudring* af samma form som W. 220, men någon lös dubbelhake finnes ej; I. Diam. 20—21 ctm. *c)* 5 bitar af en tjock *halsring* med spiralränder. *d)* 1 långt *spiralarmband* = W. 261, men af en smalare ten. *e)* 1 bit af ett *armband*, platt på undersidan och med snedgående streckzirater på den öfra kullriga sidan. *f)* Bitar af 3 *spännen* = W. 231. *g)* 20 små obetydligt böjda, åt ändarne spetsade, *smala band* af 5—7.5 ctm. längd. *h)* Några bitar af 1 *urna* med spår af vackra zirater; samt *i)* några andra mindre betydliga bitar. *Allt af brons;* men denna är full med blåsor och arbetet i öfrigt dåligt, åtminstone på svärden (St. M. 1056, 1314 och 3825). Fyndets alla särskilda delar visa sig tillhöra Bronsåldern; men svärdfästet närmar sig till formen mycket mera handtagen på Jernålderns svärd än på de vanligaste och vackraste från Bronsåldern.

Ett bronssvärd, som i detta afseende står ännu närmare Jernålderns svärd, fanns år 1868 vid Hannas № 7 i Hannas socken, Ingelstads härad i Skåne, under mergeltagning på en äng, c. 9 ctm. under ytan. Dess längd är 60 ctm.; äfven på detta svärd är en obetydlig bit vid spetsen för längesedan afbruten. Det utrymme som fästet lemnar åt handen är 9.5 ctm.; parerstångens L. 8.5 ctm. På hvardera sidan af fästet stå 3 stift, kring hvilka tydligen knappar af ben eller dylikt fordom sutit. Svärdets öfversta del är aftecknadt å föregående sida figur *b*. (St. M. 3934).

Om vi jemföra de vid Rud och Hannas funna svärden med dem från den Äldre Jernåldern, måste vi medgifva att skilnaden mellan deras fästen icke är synnerligen stor. För att visa detta har jag på föregående sida låtit afbilda äfven ett jernsvärd. Det tillhör en ganska framskriden del af Jernåldern, emedan det är funnet i Kragehul Mose[1]); men det oaktadt är dess parerstång föga eller intet längre än på de båda bredvidstående bronssvärden.

Sådana bronssvärd med mer eller mindre utvecklad parerstång äro ej sällsynta i Norden[2]). De kunna alla anses tillhöra slutet af Bronsåldern. Bland dem är W. 135 i det afseendet af särskildt interesse, att det genom spiralerna vid fästets öfverkant kan sägas representera en tidigare länk i utvecklingskedjan, än svärden från Rud och Hannas.

Äfven utom Norden äro bronssvärd med dylika fästen ofta funna. I Kemble's »Horæ Ferales» är ett sådant från närheten af Dijon i Frankrike afbildadt (Pl. 8 f. 5) och ett från Brandenburg (Pl. 8 f. 2). Hos Lindenschmit i »Alterthümer unserer heidn. Vorzeit» finna vi flera dylika: B. I: 1 Pl. 2 f. 2, troligen från Bayern; f. 3 och 4, båda troligen funna i trakten af mellersta Rhen; f. 10—12: en gjutform för sådana svärdfästen, funnen i Italien. Ibid. I: 8 Pl. 3 f. 1 hafva vi ett dylikt bronssvärd från Bayern, hvilket är synnerligen interessant, emedan fästet är *inlagdt med jern*. Denna omständighet ger stöd åt den åsigt vi redan på grund af

---

1) E. Krag. Pl. 1 f. 2. Formen är ej ovanlig, se E. Nyd. Pl. 6; AnO. 1836—37 Pl. 4 f. 19.

2) W. 133, 135; jfr Atlas Pl. 3 f. 21 (3 stift!), Pl. 4 f. 40. Det af Nilsson i Br. Å. Pl. 2 f. 9 afbildade svärdet hör kanske hit, jfr ibid. Pl. 5 f. 60 och p. 61.

fästets form hafva framställt, att sådana svärd tillhöra Bronsålderns slut och öfvergången till Jernåldern; en åsigt som ytterligare vinner styrka deraf, att vi på bronssvärd från det förut omtalade fyndet vid Hallstatt återfinna samma form å fästet[1]).

Till en utförligare behandling af frågan om sambandet mellan Bronsåldern och Jernåldern torde vi få återkomma i nästa häfte, då vi i synnerhet skola fästa oss vid de beröringspunkter som grafskicket och mossfynden[2]) erbjuda.

---

[1]) v. Sacken l. c. Pl. 5 f. 10, alldeles = W. 135.
[2]) Jfr Årb. 1866: 313 ff.

I. Coins anterior to A. D. 850, found in Scandinavia.

A. Greek coins.

Sweden.

1. In the isle of **Gotland,** the exact place unknown, 1 greek coin of copper is found. It is worn, but seems to be struck at Panormus, Sicily. *Obv.* Female head to the right. *Rev.* Horse, galloping to the left; no punic letter. Diam. 15 m. m. W:t 5.61 gr. (1.32 ort). See Mionnet, »Description de Médailles antiques» 1: 275. — [In the collection of Captain C. T. von Braun, at Ystad.]

2. In the isle of **Gotland** 2 macedonian coins of silver are also found. The exact place is not known, but they are said to have been found together. — *a)* One of them is a diobole of king Philip II, similar to the coins described in Müller, »Den macedoniske Konge Philip II:s Mynter», p. 3 Nos. 14—16 and engraved Pl. 1. Diam. 14 m. m. W:t 2.42 gr. (0.57 ort). See ibidem p. 6—17 the reasons of Mr. Müller for ascribing these coins to king Philip II, the father of Alexander the Great, and not to any one of the later kings of the same name. — *b)* The other is said to be similar to *a)*. — [Both were once in the beautiful collection of Captain v. Braun, at Ystad. Now only *a)* remains there.]

No other greek coin from the times before Augustus is found i Scandinavia.

B. Roman coins anterior to Augustus.

Norway. No such coin is found in Norway.

Sweden.

3. In **Nerike** or **Östergötland** are found together, about 100 years ago: *a)* 1 silver coin of the familia Lucretia; Ramus p. 67 No. 6 (but XXXIX instead of VIII). — *b)* 1 silver coin of the familia Nævia; Cohen p. 225 No. 1, Pl. XXIX (with CCV). — *c)* 1 silver coin of the familia Sulpicia; Ramus p. 101 No. 6. They are all unusually well preserved, but shorn in the border. — [In the collection of Captain v. Braun, at Ystad.]

4. In **Gotland** are found, probably not together: *a)* 1 silver coin of the familia Furia (Probably Cohen Pl. XIX f. 4). — *b)* 1 silver coin of the familia Poblicia; Ramus p. 84 No. 14. Worn. — *c)* 1 subærate coin of the familia Postumia; Ramus p. 90 Nos. 9—10. — *d)* 1 silver coin of the familia Procilia; Ramus p. 91 Nos. 1—3. A 卐 is engraved on the Reverse in old times. — *e)* 1 silver coin of the familia Tituria; Ramus p. 104 No. 20. — *f)* 1 silver coin of the familia Veturia; Ramus p. 108 No. 1. — [In the collection of Captain v. Braun.]

5. In **Gotland** is found: 1 silver coin of the familia Nævia; Almost similar to Ramus p. 76 No. 23. — [Given by Captain v. Braun to the Museum at Uddevalla.]

6. In **Gotland** are also found, but I don't know if they are found together: *a)* 1 silver coin of the familia Opeimia (Cohen p. 235 No. 13, Pl. XXX f. 2). W:t 3.635 gr. — *b)* 1 silver coin of the familia Coponia-Sicinia (Cohen Pl. XIV f. 1). W:t 3.66 gr. Both well preserved. — [Visby M. Nos. 151, 152; formerly in the collection of Mr. P. A. Säve.]

Denmark. No Roman coin from this period is found in Denmark.

C. Roman coins from Augustus to the death

All these coins are denarii of silver, except

No.	Where found.	Parish.	Locality.		When found.	Augustus 29 B. C.—A. D. 14.	Tiberius 14—37.	Claudius 41—54.	Nero 54—68.	Galba 68—69.	Otho 69.	Vitellius 69.	Vespasianus 69—79.	Titus 79—81.	Domitianus 81—96.	Nerva 96—98.	Trajanus 98—117.	Hadrianus 117—138.	Sabina, the wife of Hadrianus.	Ælius Cæsar † 138.
	Norway.			No coin from this period is found in Norway.																
	Sweden.																			
7	**Upland**	Stafby	Husby	In ditching	1848 $\frac{6}{6}$	—	—	1 AV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	„	Gamla Upsala	Close by the Church	In examinating one of the tumuli close by the church, in the presence of king Charles XI	1689	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
9	**Vestergötland**	——	——	Locality unknown	bef. 1841	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	**Småland**	Moheda	Vitteryd	1 m. under the surface of the ground	1866	—	—	—	—	—	—	—	1 Æ	—	—	—	—	—	—	—
11	**Halland**	Söndrum	Mellby	In the field of flying sand at the strand of Mellby	1854, in June	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
12	**Skåne**	——	——	Locality unknown; probably at Dalby, found together with No. 99	bef. 1843	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	„	——	——	In Kullen (Luggude H:d) 3 roman silver coins of Trajanus and Gordianus (ɔ: Hadrianus?) were found	bef. 1845	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	x	?	—	—
14	„	Hoby	Qvarnby	In a tumulus	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	„	Borreby	Flatebjer		——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	„	——	——	Near the town of Lund	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	„	Silfåkra	——	In this parish 14 Roman coins of brass were found, from the 1:st and 2:nd Century p. C.	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	„	Ö. Torp	Smye (or Smyge)		——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	„	Löderup	Sandhammar	Here are often found Roman silver coins of Antoninus Pius and the both Faustinæ, scarcely any one later than Septimius Severus	bef. 1828	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	„	——	——	Near the town of Christianstad	1743	—	—	—	—	—	—	—	1 Æ	—	—	—	—	—	—	—
21	„	Lindby (ɔ: Lyngby?)	——	In this parish were found more than 24 Roman coins of brass; only 4 of them are known.	bef. 1843	—	—	1 Æ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 Æ	—	—
				Sweden (except Öland and Gotland), Total		—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	1	2	—	—

of Alexander Severus (29 B. C.—A. D. 235).

Nos. 7, 10, 12, 17, 20, 21, 22, 63, 82, 84, 85, 89.

						o f																			
Antoninus Pius 138—161.	Faustina Senior, the wife of Antoninus Pius.	M. Aurelius 161—180.	Faustina Junior, the wife of M. Aurelius.	L. Verus 161—169.	Lucilla, the wife of L. Verus.	Commodus 180—192.	Crispina, the wife of Commodus.	Pertinax 193.	Manlia Scantilla, the wife of Didius Julianus.	Clodius Albinus † 197.	Septimius Severus 193—211.	Julia Domna, the wife of Sept. Severus.	Caracalla 211—217.	Geta 211—212.	Macrinus 217—218.	Elagabalus 218—222.	Julia Soemias, the mother of Elagabalus.	Julia Maesa, the mother of Julia Soemias.	Alexander Severus 222—235.	Effaced or uncertain.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Found together with	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Of gold; Claudius and Nero of the year 51 (Cohen 1: 211 No. 5). Not worn. W:t 7.116 gr. F:ness 97 %.	——	St. M. 1460.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a loop.	In the tumulus was found an urn of clay, wherein the coin lay.	Rudbeck »Atlantica» 3 p. 99 No. 6, and p. 333. — Salvius »Uppland» p. 304.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	——	St. M. 908.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Large brass, of the year 71; worn. Diam. 30 m. m.	A twisted goldpiece, which was soon destroyed.	The collection of Dr. Vittlock, Vexiö.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1 *)	—	—	—	—	—	5	Unusually well preserved. *) Cohen No. 16.	——	St. M. 2053.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 *)	—	—	—	—	—	—	1 Æ **)	—	—	2	*) of base silver. Diam. 16 m. m. **) Large brass; Cohen No. 250. Diam. 30 m. m. Worn.	See No. 99.	St. M. 2109.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	——	See No. 98.	Lunds M. — Bihang till Lunds Veckoblad 1845 19/3.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Worn.	——	The collection of Mr.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Very worn.	——	Brorström, Borreby.
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Worn.	——	The collection of Captain v. Braun, Ystad.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	—	14	Of brass. No nearer notice.	——	St. M. 3765; formerly in the collection of Count Stenbock.
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	——	The collection of Mr. Ståhle, Trelleborg. — Bruzelius Sv. Fornlemningar 2: 98 not.
x	x	—	x	—	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	x	——	——	A. A. 4: 393.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Of brass.	——	St. M. by the year 1741. Lilj. Fynd No. 132.
2 Æ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	Large brass; Diam. 27—31 m. m.	——	St. M. 2109: 277. Formerly in the collection of Baron A. Kurck.
3	—	2	—	—	1	2	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1	—	—	1	17	—	x + 37	1 of gold. 15 of silver, 21 of brass.		

No.	Where found.				When found.	Coins														
		Parish.	Locality.			Augustus 29 B. C.—A. D. 14.	Tiberius 14—37.	Claudius 41—54.	Nero 54—68.	Galba 68—69.	Otho 69.	Vitellius 69.	Vespasianus 69—79.	Titus 79—81.	Domitianus 81—96.	Nerva 96—98.	Trajanus 98—117.	Hadrianus 117—138.	Sabina, the wife of Hadrianus.	Ælius Cæsar † 138.
22	**Öland**	Gräsgård	Qvinsgröta		1842	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	„	Hulterstad	Hulterstad	In ditching; the coins lay in a roll	c. 1800	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	4	—	—
24	„	Stenåsa	S. Qvinneby		1868	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	„	Vickleby	———	In the East from the village of Carlevi, upon »Landtborgen», are found in destroyed tumuli: »Roman silver coins of Antoninus Pius, Faustina, M. Aurelius»	bef. 1797	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	„	Runsten	Hylta	In that part of the village, which Jon Nilsson possessed	1862	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
					Öland, Total	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	4	—	—
27	**Gotland**	———	———	Place unknown. I don't know if they are found together.	———	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	„	———	———	Locality unknown. They are found together, close by a heap of stones.	———	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	1	—
29	„	———	———	Locality unknown. Probably not found together.	———	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
30	„	———	———	Locality unknown. I don't know if they are found together.	———	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
31	„	———	———	Place unknown. I don't know, if they are found together.	———	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2	—	—	—
32	„	———	———	Place unknown	1854	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
33	„	———	———	Place unknown	1817	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	„	———	———	Localily unknown. Here is said to have been found »some Roman silver coins from the 2:nd and 3:rd Century»	———	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	„	Lärbro	Klockarbostället		———	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	„	Lummelunda	Kams	In a field, named »Leråker», close by the dam of the »Martebo Myr» c. 300 silver coins were found by several persons, in digging. The coins lay c. 0.3 m. under the surface of the ground, upon a bed of char-coal. No traces of bones.	1842, October	—	—	—	—	—	—	—	—	1?	—	1	17	34	—	—
37	„	Tingstäde	Träskväller	In a cornfield, close by a great stone	(1844)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	9	—	—
38	„	Bro	———	In digging were found amidst stones, between 2 of which some burnt charcoals were observed; no bones or other remarkable.	(1836)	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	7	3	—	—
39	„	Bähl	Gahne	In ditching, close by a stone	(1835)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
40	„	———	———	Close by the town of Visby was found in digging	1868	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41	„	Endre	Endregårda	After a rain was found on the »Endregårdabacke», upon the surface af some earth thrown up by digging	c. 1865	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Antoninus Pius 138—161.	Faustina Senior, the wife of Antoninus Pius.	M. Aurelius 161—180.	Faustina Junior, the wife of M. Aurelius.	L. Verus 161—169.	Lucilla, the wife of L. Verus.	Commodus 180—192.	Crispina, the wife of Commodus.	Pertinax 193.	Manlia Scantilla, the wife of Didius Julianus.	Clodius Albinus † 197.	Septimius Severus 193—211.	Julia Domna, the wife of Sept. Severus.	Caracalla 211—217.	Geta 211—212.	Macrinus 217—218.	Elagabalus 218—222.	Julia Soemias, the mother of Elagabalus.	Julia Mæsa, the mother of Julia Soemias.	Alexander Severus 222—235.	Effaced or uncertain.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Found together with	
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Of brass.	——	Hildebrand »Anglos. Mynt» p. VI note.
18	6	19	5	3	4	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	6	—	79	——	——	Ahlqvist »Öland» 2: 2. 62—70.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Not worn.	——	St. M. 3946.
x	x	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	x	No further description.	——	Ahlqvist »Öland» 2: 2. 228. — Lilj. »Fynd» Nos. 292 and 573.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	——	St. M. 2987.
19	7	19	5	3	4	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	6	—	x + 82	81 of silver, 1 of brass.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	101	—	101	No further notice.	——	The collection of Mr. C. J. Bergman, Visby.
2	1	5	2	1	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	The coin of Sept. Severus is of the year 194.	——	See St. M. archiv Fasc. »Gotland».
2	—	3	1	2	2	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16	The coin of Augustus is well preserved. The others worn.	——	Visby M. 153—156, 158—169.
1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	——	——	St. M. 777.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	All very worn. The coin of Otho is gilt.	——	The collection of Captain v. Braun, Ystad.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Perforated, worn.	——	Ups. M.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	Perhaps together with a great quantity of Anglosaxon coins (Æthelræd).	Lilj. »Fynd». No. 85.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	x	No further notice.	1 Egyptian ossuary with ashes, burnt bones and the coins.	The collection of Mr. Hammer, Stockholm; formerly in the possession of General Hårdh.
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	——	Visby M. 157.
50	25	68	28	4	9	43½	5	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	289½	Some coins injured by fire; all very worn.	——	198 coins in St. M. No. 1021. The others in Visby M. See »Visby Elem.-Läroverks Program» 1843.
13	6	10	7	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	63	Almost effaced. Some of them are subærati.	——	13 of these coins in St. M. No. 1140.
11	4	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	——	——	St. M. 725.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	2 gilt bronse bracteates, 2 armillas of silver etc. See »Bracteates».	St. M. 712.
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Worn.	——	St. M. 3816.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Of the year 197; well preserved.	——	St. M. 3916.

No.	Where found.				When found.	Coins														
		Parish.	Locality.			Augustus 29 B. C.—A. D. 14.	Tiberius 14—37.	Claudius 41—54.	Nero 54—68.	Galba 68—69.	Otho 69.	Vitellius 69.	Vespasianus 69—79.	Titus 79—81.	Domitianus 81—96.	Nerva 96—98.	Trajanus 98—117.	Hadrianus 117—138.	Sabina, the wife of Hadrianus.	Ælius Cæsar † 138.
42	**Gotland**	Ekeby	Röstäde	....	1862	—	—	—	—	—	—	—	1*)	—	—	—	3	4	—	—
43	„	Vesterheide	Suderby	In opening a grave-mound	(1852)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	5	—	—
44	„	Follingbo	Hallfrede	In a stony hill were found in cultivating a meadow, amidst »fragments of bones»	(1858)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
45	„	Akebäck	Folkedarfve	In cultivating a meadow, close by the houses, 22 coins were found lying near the surface of the ground and mixed with char-coals. Some of them are injured by fire, probably in recent times by burning leaves.	1847 $\frac{2}{12}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—
46	„	Roma	Roma Kungsgård	In ploughing	1867	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	„	Halla	Hallegårda	In a newly for the first time cultivated field named »Kilen», c. 15 ctm. deep	1867, in July	—	—	—	2	—	—	—	14	—	5	1	47	40	7	—
48	„	„	D:o	In ploughing a field situated near »Sjonhems Rum	(1867)	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	1	—
49	„	Ganthem	Hartvik	In ditching	(1867)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
50	„	Eskelhem	Bringsarfve	In a cornfield, in a cairn (»stenkarm»)	(1834)	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	1	13	22	1	1
51	„	„	Sigvards	On a path-way by a cairn (»stenvass») or an old stone-fence	1703 $\frac{1}{6}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
52	„	Sanda	Near the Church	In levelling a small mound for widening the parish-road	(1857)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
53	„	Väte	Thune	In ploughing close by the houses	1841	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
54	„	„	D:o	On the road near the houses	(1847)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
55	„	„	D:o	In digging in the garden	(1867)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	„	Hejde	Löfves	Close by the houses	(1858)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57	„	(Viklau)	———	1 Roman silver coin, found by Schoolmaster Lavergren, was offered to St. M., but not bought.	(1864)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58	„	Gulldrupe	Bjers	In cultivating a meadow the following things were found under a stone, forming a part of a double stone circle, that enclosed a small cavity or valley in the earth (»kämpagraf»). This valley was perhaps the usual trench around the foot of a tumulus.	(1859)	—	—	—	—	—	1	—	3*)	—	1	—	11	18	2	—
59	„	Vänge	Norbys	On a cornfield close by the houses were found by the harvest	1844	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
60	„	(„	Suderbys)	»Olof Jakobsson Suderbys in Vänge found»	(1866)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
61	„	„	Vifungs	In a cornfield	(1868)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—

o f																									
Antoninus Pius 138—161.	Faustina Senior, the wife of Antoninus Pius.	M. Aurelius 161—180.	Faustina Junior, the wife of M. Aurelius.	L. Verus 161—169.	Lucilla, the wife of L. Verus.	Commodus 180—192.	Crispina, the wife of Commodus.	Pertinax 193.	Manlia Scantilla, the wife of Didius Julianus.	Clodius Albinus † 197.	Septimius Severus 193—211.	Julia Domna, the wife of Sept. Severus.	Caracalla 211—217.	Geta 211—212.	Macrinus 217—218.	Elagabalus 218—222.	Julia Soemias, the mother of Elagabalus.	Julia Mæsa, the mother of Julia Soemias.	Alexander Severus 222—235.	Effaced or uncertain.	Barbarian imitations.	T o t a l.	Remarks on the coins.	Found together with	
3	1	1?	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	All worn. — *) or Titus.	———	St. M. 2985.
15	4	13	3	—	1	6	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55	All very worn.	2 small rings of fine square silver-wires; Int. Diam. 17—18 m. m.; Br. 1—2 m. m.	St. M. 1853.
—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3*)	—	7	The coin of Alexander is the best preserved of these coins. *) 1 of them is clipped so that the Diam. not exceeds 12 m. m.	———	St. M. 2480.
4	2	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	Almost effaced.	———	St. M. 1427.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	———	———	St. M. 3817.
77	28	63	14	3	1	8	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	312	Worn. — One of the coins of Commodus is pierced.	———	St. M. 3701.
4	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	Worn.	———	St. M. 3746.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Well preserved.	———	St. M. 3743.
24	8	22	6	3	3	11	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	124	Worn.	4 small copper rings and a fragment of copper.	St. M. 664.
x	x	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	—	28	Worn and effaced.	5 Roman gold-coins from the 5:th Century; see No. 201.	St. M. under the year 1708. — Lilj. »Fynd No. 64.
1	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	Unusually well preserved.	*b)* 1 golden finger ring fig. Pl. 8 f. 5; Int. Diam. 20 m. m.; Br. 6.5. — *c)* 1 Silver finger ring, fig. Pl. 8 f. 6. — *d)* 1 simple finger ring of silver. — *e)* 1 very small ring of silver.	St. M. 2409.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	———	———	St. M. 955.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	———	———	St. M. 1400.
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1*)	—	2	*) Has been pierced, but the hole is now filled.	———	St. M. 3740.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	Well preserved.	———	St. M. 2516.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	No nearer notice.	———	See St. M. Inv. by No. 3272.
21	7	28	6	3	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	108	All very worn. *) or Titus.	Small fragments of bones and 1 oval whetstone (= W. 343); L. 66 m. m.; Br. 47; Th. 27 m. m.	St. M. 2590 and 2616.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Almost effaced.	1 gold coin of Anastasius; see No. 205.	St. M. 1153.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Well preserved.	———	St. M. 3541.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Almost effaced.	———	St. M. 4017.

No.	Where found.				When found.	Coins														
		Parish.	Locality.			Augustus 29 B. C.—A. D. 14.	Tiberius 14—37.	Claudius 41—54.	Nero 54—68.	Galba 68—69.	Otho 69.	Vitellius 69.	Vespasianus 69—79.	Titus 79—81.	Domitianus 81—96.	Nerva 96—98.	Trajanus 98—117.	Hadrianus 117—138.	Sabina, the wife of Hadrianus.	Ælius Cæsar † 138.
62	**Gotland**	Buttle	Buttlegårda	In ploughing near the houses, close by a cairn (»stenrör»)	(1847)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
63	„	Klinte	Valla	In a cornfield, at the depth of 1.5 m.	(1844)	—	—	—	—	—	—	—	—	1AV	—	—	—	—	—	—
64	„	Ejsta	Thomasarfve	In ploughing in a cornfield, where a small mound had been levelled	1838	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—
65	„	Lye	Bjerges	In ploughing a field near the houses	(1851)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
66	„	Nähr	Bomunds i Burgen	In cultivating a meadow. The coins lay between human bones. They were offered to St. M., but not bought.	(1858)	—	—	—	—	3*)	—	—	—	—	—	—	11	15	1	—
67	„	Alfva	Gandarfve	In cultivating a field for the first time Roman silver coins, weighing »6 Lod» (c. 80 gr.), were found in a grave	1824	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
68	„	Habblingbo	Lukase	....	(1866)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
69	„	Öija	Allmänningen	In digging for peat 5 Roman silver coins were found and a fragment of such a coin. They were offered to St. M., but not bought.	(1847)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
70	„	„	Öija	The following things are found »by Christian Levander in Öija»	(1863)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—
71	„	„	D:o	The following coins are found »by Gustaf Söderberg in Öija»	(1864)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	13	15	—	—
					Gotland, Total	1	—	—	2	3	2	—	23	5	7	5	157	175	14	1
	Denmark.																			
72	**Bornholm**	Vester Mariæ	———	In Borresö near Lilleborgen in »Almindingen» several Roman silver coins were found; only 16 of them are known.	bef. 1836	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—
73	„	„	———	In the ruins of Lilleborgen in »Almindingen»	bef. 1821	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
74	„	„	Smörenge	....	bef. 1834	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

of																									
Antoninus Pius 138—161.	Faustina Senior, the wife of Antoninus Pius.	M. Aurelius 161—180.	Faustina Junior, the wife of M. Aurelius.	L. Verus 161—169.	Lucilla, the wife of L. Verus.	Commodus 180—192.	Crispina, the wife of Commodus.	Pertinax 193.	Manlia Scantilla, the wife of Didius Julianus.	Clodius Albinus † 197.	Septimius Severus 193—211.	Julia Domna, the wife of Sept. Severus.	Caracalla 211—217.	Geta 211—212.	Macrinus 217—218.	Elagabalus 218—222.	Julia Soemias, the mother of Elagabalus.	Julia Maesa, the mother of Julia Soemias.	Alexander Severus 222—235.	Effaced or uncertain.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Found together with	
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	Both very worn.	——	St. M. 1345.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Gold; Cohen 1: 349 No. 60. W:t 6.83 gr.	*b)* 1 open gold ring; Diam. c. 130 m.m.; fig. A. T. f. Sv. 2: 234. W:t 189 gr. F:ness c. 96 %. — *c)* 1 similar ring of electrum, broken and incomplete; fig. Pl. 8 f. 3. W:t 53 gr. F:ness 49 %. — *d)* 1 thick hammered square bar of gold. L. 77; Br. 12; Th. 9 m. m.. W:t 119 gr. F:ness 92.7 %.	St. M. 1152 and 1195. — A. T. f. Sv. 2: 233.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	——	*b)* c. 2000 other silver coins, viz. German, Anglosaxon etc. The youngest coin was of king Henry I (1100—1135). — *c)* several ornaments and fragments of silver.	St. M. 814. — Hildebrand »Anglos. Mynt» p. LVII.
—	1	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	All worn.	*b)* 1 celt of iron = W. 338. — *c)* 1 small fragment of a thin bronze plate.	St. M. 1748.
17	3	7	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	Very worn. *) or Vespasianus.	——	St. M. by No. 2538.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	c. 30	No nearer notice.	——	Lilj. »Fynd» No. 549.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Worn.	——	St. M. 3581.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	6	No nearer notice.	——	St. M. by No. 1378.
x	x	?	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	9	Almost effaced; the portraits of Trajanus, Anton. P., Faustina Senior and perhaps M. Aurelius are with pains to be known.	Some beads and ornaments of bronze were perhaps found in the same place. But this circumstance not being certain, I may not describe these things.	St. M. 3053.
10	4	11*)	7	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	66	All very worn. *) Some of them uncertain.	——	St. M. 3272.
263	96	251	87	19	18	86	11	1	1	1	4	—	—	—	—	—	1	—	1	184	4	1423	1 of gold, 1422 of silver.		
2	1	3	1	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	The coins of Commodus are of the years 183, 186 and 191.	Some gold spiral rings; see »Spirals».	K. M. 2567. — N. T. O. 2: 259. B. 357.
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Very worn.	——	K. M. CCCLII. — A. A. 4: 167.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	——	N. T. O. 2: 260; E. Nyd. III: 9.

No.	Where found.	Parish.	Locality.		When found.	Augustus 29 B. C.—A. D. 14.	Tiberius 14—37.	Claudius 41—54.	Nero 54—68.	Galba 68—69.	Otho 69.	Vitellius 69.	Vespasianus 69—79.	Titus 79—81.	Domitianus 81—96.	Nerva 96—98.	Trajanus 98—117.	Hadrianus 117—138.	Sabina, the wife of Hadrianus.	Ælius Cæsar † 138.
75	**Bornholm**	Knudsker	Udmarken	In taking up some stones in the common of the parish	(1853)	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	7	14	2	—
76	„	„	12:th Selveiergård	In a ploughed field	1853	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	—	—
77	„	„	——	No further notice	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
78	„	Ibsker	——		——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Sjæland																			
79	Præstö Amt	Herfölge	Gunnerupgård	In a bank by a skeleton	1817	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
80	Kjöbenhavns A.	Bagsværd	Bagsværd	In a field under a large stone; the coins lay together in a lump	1850	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	6	1	—
81	Holbeks Amt	Skamstrup	Bennebo	In a low gravel-bank. See »Spirals»	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
82	„	——	——	In the neighbourhood of Holbek	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 Æ	—	—	—
83	Sorö Amt	Solbjerg	Rov-mose	In cutting peat in the »Rov-mose», near Slagelse	1782	—	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Fyn																			
84	Svendborg Amt	Årslev	Close by the Church	In a gravel-bank by a skeleton	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
85	„	Flödstrup	Rörbæk	Near Kjerteminde; close by a tumulus. The coin lay in the earth thrown out by digging in the tumulus.	1859	—	1 AV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
86	Odense Amt	Fangel	——	In a peat-moss	bef. 1820	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
87	„	——	Viemosen	Near the town of Odense	1848—66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
88	„	Fraugde	Fraugdegård	In a bank; see »Fibulæ»	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
	N. Jylland																			
89	Hjörring Amt	——	——	Near Frederikshavn. In breaking up stones. The coins lay in the depth of 1.8 m.	bef. 1833	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
90	Åbenrå Amt	——	Nydam Mose	See Engelhardt »Nydam Mosefund»	1859—63	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—

of																									
Antoninus Pius 138—161.	Faustina Senior, the wife of Antoninus Pius.	M. Aurelius 161—180.	Faustina Junior, the wife of M. Aurelius.	L. Verus 161—169.	Lucilla, the wife of L. Verus.	Commodus 180—192.	Crispina, the wife of Commodus.	Pertinax 193.	Manlia Scantilla, the wife of Didius Julianus.	Clodius Albinus † 197.	Septimius Severus 193—211.	Julia Domna, the wife of Sept. Severus.	Caracalla 211—217.	Geta 211—212.	Macrinus 217—218.	Elagabalus 218—222.	Julia Soaemias, the mother of Elagabalus.	Julia Mæsa, the mother of Julia Soaemias.	Alexander Severus 222—235.	Effaced or uncertain.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Found together with	
35	6	47	8	8	2	24	1	—	—	—	1?	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	157	Very worn.	——	K. M. 13100. — B. 358. E. Nyd. III: 6.
10	1	22	2	1	1	7	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53	Very worn.	——	K. Mönt S. or K. M. — E. Nyd. III: 6.
x	—	—	—	—	—	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7	Antoninus P. — Commodus; very worn.	——	K. Mönt S. — E. Nyd. III: 6.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	——	K. M. 21771. — Årb. 1868: 132.
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	1 globular vessel of copper with a foot; 1 wooden bucket with bands of brass; 1 fingerring of gold (B. 275); some beads of amber and a square bit of glass-mosaic.	The coin in K. Mönt S.; the other things in K. M. XCIII—XCVI. — A. A. 3: 370. E. Nyd. I: 44.
15	2	5	4	1	—	3	3	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	45	Worn.	——	K. Mönt S. or K. M. — A. T. 1850: 122. E. Nyd. I: 7.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	1 gold spiralring, 1 roman silver fibula etc.	K. M. 16385. — B. 261.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Of brass. Diam. 19—20 m. m.	It is set in a fingerring of bronze, engraved Årb. 1868: 133 f. 19. This is the same as the ring mentioned AnO 1860: 35.	K. M.; formerly in the collection of king Frederik VII. — Årb. 1868: 133.
—	—	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	428	—	428	From Tiberius to M. Aurelius. Well preserved.	——	K. Mönt S.; formerly in »Kunstkammeret«. — A. T. 1843: 38.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 AV	—	—	—	—	—	—	—	1	Of gold with a loop. W:t 2.74 gr. (¾ qv.). Probably a barbarian imitation of a gold quinarius of Geta or some later Emperor.	Many interesting and precious antiquities; see »Fibulæ«.	K. M. 8571. — A. T. 1845: 210. B. 288.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	A solidus of gold.	In the tumulus a human skeleton was found in a stone cist.	K. M. 18380. — E. Nyd. V: 23.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Of silver; has been overlaid with a thin gold plate.	——	K. M. CXIX. — A. A. 3: 376. B. 359.
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	A great mass of antiquities.	E. Krag. p. 28. Årb. 1867: 233.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	Many antiquities; see »Fibulæ«.	Odense M. — E. Nyd. V: 17. Årb. 1868: 346.
1 Æ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Large brass; Ramus No. 123.	——	N. T. O. 1: 200.
10	4	7	1	2	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	1*)	—	—	—	—	—	—	34	No subærate coins. *) Of the year 217.	A great quantity of precious antiquities.	E. Nyd. p. 36.

No.	Where found.				When found.	Coins														
		Parish.	Locality.			Augustus 29 B. C.–A. D. 14.	Tiberius 14–37.	Claudius 41–54.	Nero 54–68.	Galba 68–69.	Otho 69.	Vitellius 69.	Vespasianus 69–79.	Titus 79–81.	Domitianus 81–96.	Nerva 96–98.	Trajanus 98–117.	Hadrianus 117–138.	Sabina, the wife of Hadrianus.	Ælius Cæsar † 138.
91	Flensborg Amt	Bov	Volmerstoft	In a longish earth-bank	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
92	Gottorp Amt	—	ThorsbjergMose	See Engelhardt »Thorsbjerg Mosefund»	1858–61	—	—	—	1	—	—	1	4	—	1	—	7	6	—	1
				Denmark .... Total		—	1	—	2	—	—	2	7	—	2	1	23	33	3	1
				Sweden, except Gotland „		—	—	2	—	—	—	—	4	—	—	—	3	6	—	—
				Gotland........................ „		1	—	—	2	3	2	—	23	5	7	5	157	175	14	1
				Scandinavia .... Total		1	1	2	4	3	2	2	34	5	9	6	183	214	17	2
				Of gold		—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
				„ silver		1	—	—	4	3	2	2	32	4	9	6	182	213	17	2
				„ brass		—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	1	1	—	—

of																									
Antoninus Pius 138–161.	Faustina Senior, the wife of Antoninus Pius.	M. Aurelius 161–180.	Faustina Junior, the wife of M. Aurelius.	L. Verus 161–169.	Lucilla, the wife of L. Verus.	Commodus 180–192.	Crispina, the wife of Commodus.	Pertinax 193.	Manlia Scantilla, the wife of Didius Julianus.	Clodius Albinus † 197.	Septimius Severus 193–211.	Julia Domna, the wife of Sept. Severus.	Caracalla 211–217.	Geta 211–212.	Macrinus 217–218.	Elagabalus 218–222.	Julia Soæmias, the mother of Elagabalus.	Julia Mæsa, the mother of Julia Soæmias.	Alexander Severus 222–235.	Effaced or uncertain.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Found together with	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	———	1 bead of red mosaic.	Flensburg M. — E. Nyd. VIII: 17.
6	1	3	2	—	—	3	-	—	—	—	1*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	Most coins are very worn; some of them subærati. *) Of the year 194.	A great quantity of precious antiquities; many of them are roman works.	E. Th. p. 62.
82	15	88	19	14	5	45	6	—	—	—	3	—	—	(1)	2	—	—	—	—	435	—	790	2 of gold, 786 of silver, 2 of brass.		
22	7	21	5	3	5	11	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1	—	1	2	23	—	119	1 of gold, 96 of silver, 22 of brass.		
263	96	251	87	19	18	86	11	1	1	1	4	—	—	—	—	—	1	—	1	184	4	1423	1 of gold, 1422 of silver.		
367	118	360	111	36	28	142	17	1	1	1	8	1	1	(1)	2	1	1	1	3	642	4	2332	4 of gold, 2304 of silver, 24 of brass.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(1)	—		—	—	—	—	—	4			
364	117	360	111	36	28	142	17	1	1	1	8	1	1	—	2	1	1	1	2	628	4	2304			
3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	14	—	24			

D. Roman coins from the death of Alexander Severus to

All of gold, except Nos. 95,

No.	Where found.				When found.	Coins														
		Parish.	Locality.			Gordianus.	Trajanus Decius 249—251.	Postumus 258—267.	Gallienus 260—268.	Aurelianus 270—275.	Tacitus 275—276.	Probus 276—282.	Carus 282—283.	Numerianus 283—284.	Carinus 283—285.	Magnia Urbica, the wife of Carinus.	Diocletianus 284—305, † 313.	Maximianus 286—308, † 310.	Constantius Chlorus 305—306.	Helena, the wife of Constantius.
	Norway.																			
93	Buskeruds Amt	Haug	Nedre Hoen	In a bog	1834	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
94	Listers and Mandals Amt	Vanse	Vestre Houe (or Hauge)	In digging, close by a tumulus	1867	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
					Norway, Total	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Sweden.																			
95	**Upland**	Girista	Staby	Here is found »an urn with bones, charcoal, ashes and 1 constantinopolitan coin of brass»	1827	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
96	**Södermanland**	Hammarby	Hammarby	In digging in the earth	1863	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
97	„	Gåsinge	Ella	In taking up potatoes in a newly for the first time cultivated field, near the sea of Klemmingen	1848	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
98	**Skåne**	——	——	Place unknown	bef. 1858	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
98½	„	——	——	In »Kullen»; see No. 13	bef. 1845	? AR	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
99	„	Dalby	——	Near the town of Lund. Found in the earth.	——	—	—	—	1 Æ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
100	„	Ingelstad	Ingelstad No. 1	In digging	1857	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
101	**Öland**	——	——	Locality unknown, probably in the parish of Thorslunda.	bef. 1849	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
102	**Gotland**	——	——	Locality unknown	——	1 AR	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
103	„	——	——	Locality unknown; uncertain if they are found together.	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
					Sweden, Total	1	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
	Denmark.																			
104	——	——	——	Locality unknown; probably in Denmark	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Sjæland																			
105	Præstö Amt	Faxö	Faxö	In a field	1768	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
106	Sorö Amt	Kværkeby	Kværkeby	Near Ringsted. In labouring on a field.	(1850)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
107	**Fyn**	——	——	Locality unknown	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

the death of Theodosius the Great (A. D. 235—A. D. 395).

98, 98½, 99, 102, 103, 114.

of																
Severus II 306—307.	Maximinus II 308—313.	Licinius Senior 307—323.	Licinius Junior.	Constantinus Magnus 306—337.	Constantinopolis.	Constantinus Junior 337—340.	Constantius II 337—351.	Constans 337—350.	Valens 364—378.	Valentinianus I 364—375.	Effaced or uncertain.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Found together with	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	With a loop of gold.	Several later coins and other antiquities; see »Bracteates».	Chr. M. 719—750. — N. 160.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	A gold medaillon with a frame and a loop. Diam. 36 m. m.; W:t 18.921 gr. Cohen does not know this medaillon.	Some fragments of a bronze vessel, = Pl. 8 f. 9, and 3 beads of glass and amber.	Chr. Myntk. — N. Årsb. 1867: 96.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	2	Both of gold.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1Æ	—	1	No nearer notice.	——	Lilj. »Fynd» No. 668.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a hole. W:t 5.95 gr. F:ness 97 %.	——	St. M. 3088.
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	W:t 4.25 gr. F:ness 97 %.	——	St. M. 1500.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2Æ	—	2	»Roman coins of brass, quite effaced.» They belong perhaps to this period.	——	St. M. 2549. Formerly in the collection of Mr. J. Bruzelius.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	——	See No. 13.	Lunds M.
—	—	—	1Æ	3Æ	2Æ*)	—	3Æ	1Æ	—	—	—	—	11	Of brass; worn. Diam. 14—23; Th. 1—2 m. m. *) 1 of them with a wide hole.	Probably found together with No. 12.	St. M. 2109: 1797. Formerly in the collection of Baron Kurck. — Viberg p. 55. No. 13.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a loop of gold. W:t 6.16 gr. F:ness 95 %.	——	St. M. 2346.
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	——	St. M. 1546.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Of silver, worn. Ramus p. 71 No. 1.	——	In the collection of Captain v. Braun, at Ystad.
—	—	—	—	—	—	2Æ	1Æ	—	—	—	—	—	3	Of brass, not worn. Diam. 17—19 m. m.	——	Visby M.
—	—	—	1	5	2	2	4	1	—	—	3	—	22	4 of gold, 1 of silver, 17 of brass.		
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	With a frame and a loop of gold. Struck at Smyrna. W:t 7.3 gr. (½ L.).	——	K. M. CXVI. — A. A. 3: 376. B. 286, 533. Fig. A. 18.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	A medaillon with a loop of gold; very worn. Struck at Antiochia. W:t 18.3 gr. (1 L. 1 kv.).	——	K. M. 8511. — A. T. 1845: 217. B. 287.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	Of the year 337.	——	K. Mönt S. 1850: 99. — E. Krag. 7.
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a loop.	——	K. Mönt S. 1863: 257. — E. Krag. 37.

No.	Where found.	Parish.	Locality.		When found.	Coins: Gordianus.	Trajanus Decius 249—251.	Postumus 258—267.	Gallienus 260—268.	Aurelianus 270—275.	Tacitus 275—276.	Probus 276—282.	Carus 282—283.	Numerianus 283—284.	Carinus 283—285.	Magnia Urbica, the wife of Carinus.	Diocletianus 284—305, † 313.	Maximianus 286—308, † 310.	Constantius Chlorus 305—306.	Helena, the wife of Constantius.
108	**Fyn**	——	The isle of Thorseng	In a ploughed field by Vornæs-Skov	(1852)	—	—	—	—	—	—	(1)	—	—	—	—	—	—	—	—
109	Svendborg Amt	——	Kværndrup	In harrowing	(1861)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(1)	—	—
110	„	Ringe	Brangstrup	In ploughing	1865, in Sept.	—	1	1	—	2	1	3	1	1	1	2	5	3	2	1
111	„	„	Ringe	In digging in a garden	(1863)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
112	„	Gudme	Broholm	In ploughing	1832	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
113	Odense Amt	Brenderup	——	On the bank of a rivulet (»Åbanken») in Broskov	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(1)	—	—
	Jylland																			
114	Veile Amt	Öster Nykirke	Kollemorten	Near the town of Veile	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
115	„	Randböl	Frederikshåb on Ahlheden	In ploughing	1846	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
116	Ribe Amt	Lunde	Prestgården	In a sty	(1850)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
				Denmark,	Total	—	1	1	—	2	1	4	1	1	1	2	5	5	2	1
				Sweden	„	1	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
				Norway	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
				Scandinavia,	Total	1	1	1	1	2	1	6	1	1	1	2	5	5	2	1
					Of gold	—	1	1	—	2	1	6	1	1	1	2	5	5	2	1
					„ silver	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
					„ brass	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

of																
Severus II 306—307.	Maximinus II 308—313.	Licinius Senior 307—323.	Licinius Junior.	Constantinus Magnus 306—337.	Constantinopolis.	Constantinus Junior 337—340.	Constantius II 337—351.	Constans 337—350.	Valens 364—378.	Valentinianus I 364—375.	Effaced or uncertain.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Found together with	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a loop. Probably a barbarian imitation of a coin of Probus.	———	K. Mönt S. 1852: 110. — E. Krag. 27.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a loop. Seems to be an imitation of a coin of Maximianus.	———	K. Mönt S. 1861: 229. — E. Krag. 26.
1	1	2	—	14	—	2	2	—	—	—	—	—	46	All with a loop or a hole, except one of the coins of Constantinus Magnus.	Many other precious pieces of gold; see »Bracteates».	K. M. 22259. — Årb. 1866: 327—349. E. Krag. 35.
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Struck at Treves (Trier).	———	K. Mönt S. 1863: 242. — E. Krag. 36.
—	—	—	—	—	—	—	—	(2)	—	—	—	—	2	Barbarian imitations of the coins of Constans. With loops of gold.	Many other precious things of gold; see »Bracteates».	K. M. 2809, 2810. — N. T. O. 2: 184. B. 523, 524. E. Krag. 31. Fig. A. 6.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Imitation of a roman coin from about the time of Maximianus.	———	K. Mönt S. 1855: 141. — E. Krag. 25.
—	—	—	—	1 Æ	—	—	1 Æ	—	—	—	—	—	2	Of brass.	———	K. M. C. 56. — Årb. 1868: 132.
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With an original loop (not soldered on); figures only on one side.	———	K. M. 9409. — A. T. 1846: 26. B. 284. E. Nyd. VII: 37. E. Krag. 60. Fig. A. 1.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	Almost = Ramus p. 299 No. 29.	———	K. M. or K. Mönt S. — A. T. 1850: 122.
1	1	2	—	18	—	3	4	(2)	—	2	—	—	60	58 of gold, 2 of brass.		
—	—	—	1	5	2	2	4	1	—	—	3	—	22	4 of gold, 1 of silver, 17 of brass.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	2	Both of gold.		
1	1	2	1	23	2	5	8	(3)	1	3	3	—	84			
1	1	2	—	19	—	3	3	(2)	1	3	—	—	64			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
—	—	—	1	4	2	2	5	1	—	—	3	—	19			

E. Roman and Byzantine coins from the death of Theodosius

All these coins are solidi

No.	Where found.				When found.	Coins								
		Parish.	Locality.			Honorius 395–423.	Placidius Valentinianus III 423–455.	Justa Grata Honoria, the sister of Valentin.	Petronius Maximus 455.	Majorianus 457–461.	Libius Severus 461–465.	Procopius Anthemius 467–472.	Julius Nepos 474–475.	Romulus Augustulus 475–476.
	Norway.			No Roman or Byzantine coin from this period is found in Norway.										
	Sweden.													
117	**Medelpad**	Skön	———	Place unknown; in a tumulus	1807	—	—	—	—	—	—	—	—	—
117½	„	„	Gudmundsbyn	Perhaps is a gold coin with a loop from this period found here	———	—	—	—	—	—	—	—	—	—
118	„	Timrå	Skottgård	In a cornfield belonging to Per Erik Tillberg, in a heap of stones (»stenröse»)	1866, in May	—	—	—	—	—	—	—	—	—
119	**Upland**	Alunda	Jortslunda	In ditching; the coin lay on the surface of the earth	1851	—	—	—	—	—	—	—	—	—
120	„	Ekerö	Kaggeholm	In ditching in a bog; the coins lay c. 60 ctm. under the surface. Liljegren (»Fynd» No. 245) names the place erroneously »Krageholm».	1783, in Sept.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
121	**Södermanland**	Grödinge	Vester Bröta	In an old cornfield, belonging to Jan Jansson	1848	—	—	—	—	—	—	—	—	—
122	**Småland**	Hylletofta	Holmåkra Dragontorp	In taking up potatoes; the coin lay on the surfaee of the earth, after a newly fallen rain	c. 1807	1	—	—	—	—	—	—	—	—
123	„	Elmeboda	Guleboda	In ploughing a field belonging to P. M. Svensson	1854	—	—	—	—	—	—	—	—	—
124	„	Hosmo	Rinkaby	In ditching, 30 ctm. under the surface	bef. 1850	—	—	—	—	—	—	—	—	1
125	**Calmar Län**	———	———	Sold by Rev. A. G. Elfström of Mönsterås in 1834	———	—	—	—	—	—	—	—	—	—
126	„	———	———	Found at different times; sold by O. Trägårdh, Esq., of Fliseryd, in 1857.	———	—	1	—	—	—	—	—	1	—
127	„	———	———	Not found together; offered to St. M., through Mr. Ekman, but not bought	———	—	—	—	—	—	—	—	—	—
127½	„	(Högsby)	———	Viberg p. 55 No. V, erroneously; see Öland, Högby	———	—	—	—	—	—	—	—	—	—
128	„	———	Calmar	In destroying the old castle of Calmar some coins of Theodosius II were found.	c. 1690		—	—	—	—	—	—	—	—
129	**Blekinge**	Augerum	Tjurkö	See Bracteates	1817	—	—	—	—	—	—	—	—	—
129½	„	„	D:o	In the same place	1838	—	—	—	—	—	—	—	—	—
130	„	Thorhamn	Attanäs No. 12		1865	—	—	—	—	—	—	—	1	—
131	**Skåne**	———	———	The exact place unknown. Given by Professor Lundblad of Lund to St. M., in 1809.	———	—	—	—	—	—	—	1	—	—
132	„	Önnestad	Önnestad	In the earth	bef. 1833	—	—	—	—	—	—	—	—	—
133	„	Brundby	Skättekärr	In ploughing	1867 $\frac{2.7}{5}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—
134	„	Tottarp	Djurslöf No. 7	In digging	1843	—	—	—	—	—	—	—	—	—
135	„	Ö. Vemmenhög	Near the Church	It was offered to St. M., but not bought	(1824)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
136	„	———	———	About 6 Eng. miles from the town of Ystad	———	—	—	—	—	—	—	—	—	—
137	„	Hammenhög	Hammenhög No. 25	On a field; the coin had probably been ploughed up in the spring	1867 $\frac{1.5}{8}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—
138	**Hven**	———	———	In this isle is found	bef. 1845	—	—	—	—	—	—	—	—	—
					Sweden, except Öland and Gotland, Total	1	1	—	—	—	—	1	2	1

the Great to the death of Anastasius (A. D. 395—A. D. 518).

of gold, except No. 223.

of																			
Arcadius 395—408.	Theodosius II 408—450.	Ælia Eudoxia, the wife of Theodosius II.	Marcianus 450—457.	Ælia Pulcheria, the wife of Marcianus.	Leo I 457—474.	Leo II and Zeno 474.	Zeno 474—491.	Ælia Ariadne, the wife of Zeno.	Basiliscus 476—477.	Basiliscus and Marcus.	Anastasius 491—518.	Unknown.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Weight of the coins, gr.	Fineness of the coins, %.	Found together with	
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	A. T. f. Sv. 2: 256.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	——	—	—	——	See A. T. f. Sv. 2: 255, Lilj. »Fynd» No. 700.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a frame of twisted gold-thread and a loop, ornamented by filigree-work.	6.76	92	——	St. M. 3562. — Engraved Pl. 1 f. 2.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	c. 96	——	St. M. 1692.
—	4	—	1	—	2	—	11	—	—	—	2	1	—	21	——	—	—	2 »golden rings».	18 coins in St. M. 3 coins in Lunds M. See St. M. Inv. by the year 1783.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	c. 96	——	St. M. 1521.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	c. 97	——	St. M. 1192.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.42	c. 97	——	St. M. 2085.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	St. M. 1606.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	——	—	—	——	St. M. 673.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	——	12.75	96	——	St. M. 2345.
—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	——	—	—	——	See St. M. Archiv Fasc. »Calmar Län».
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	——	—	—	——	——
—	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	x	——	—	—	——	Rudbeck »Atlantica» 3: 334.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a loop of gold.	5.22	—	4 gold bracteates; see »Bracteates».	Formerly in the collection of Mr. Smith at Carlskrona.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.35	96	——	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.38	97	——	St. M. 3377.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	St. M. 390.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a loop of gold.	—	—	——	Lunds M. — N. T. O. 1: 238.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Very worn, with a loop of gold.	5.91	96	——	St. M. 3678.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	97	——	St. M. 1083.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	Lilj. Fynd No. 547. See V. H. A. Akad:s Prot. 1824 13/10 § 5.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	Well preserved. Good imitation of a coin similar to Ramus p. 335 No. 7; but the legend of the *Obr.* is reversed.	—	—	——	In the collection of Captain v. Braun at Ystad.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	4.12	97	——	St. M. 3677.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	Lunds M. — Bihang till Lunds Veckoblad 1845 19/3.
—	13	—	1	—	4	—	15	—	—	—	4	1	1	x + 45					

No.	Where found.				When found.	Coins: Honorius 395—423.	Placidius Valentinianus III 423—455.	Justa Grata Honoria, the sister of Valentin.	Petronius Maximus 455.	Majorianus 457—461.	Libius Severus 461—465.	Procopius Anthemius 467—472.	Julius Nepos 474—475.	Romulus Augustulus 475—476.
		Parish.	Locality.											
139	**Öland**	——	——	Locality unknown. Not found together	bef. 1828	—	—	—	—	—	1	1	—	—
140	„	——	——	On »Landtborgen» some gold-coins were found; amongst them 1 coin of Leo	bef. 1797	—	—	—	—	—	—	—	—	—
141	„	Gräsgård	Eketorp	In cultivating a meadow, c. 600 m. from the village	1845 $^{24}/_{7}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—
142	„	S. Möckleby	Gettlinge	In the part of the village possessed by Johannes Andersson	1860	—	—	—	—	—	1	—	—	—
143	„	Smedby	The Church	In the church-yard	(1813)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
144	„	Hulterstad	Skärlöf	In taking stones in a mound on a cornfield	1841, in Nov.	—	1	—	—	—	—	—	—	—
145	„	Mörbylånga	Bårby	In ploughing	1864	—	—	—	—	—	—	—	—	—
146	„	Stenåsa	Stenåsa	On a cornfield, c. 750 m. from the place where No. 147 was found	1866	—	—	—	—	—	—	—	—	—
147	„	„	D:o	By digging in the garden for planting trees the following things were found at the depth of 1 m., by a square stone standing upright, 1.2 m. long, 0.45 m. broad and 0.08 m. thick; no other stone was seen there. The ring was first dug up, the coin followed with the next spade-full.	1865	—	—	—	—	—	—	—	—	—
148	„	„	N. Qvinneby Vestregård	In a cornfield, on the surface of the earth, c. 2 m. from each other	1862	—	—	—	—	—	—	—	—	—
149	„	Resmo	Gynge	In a cornfield	1851	—	—	—	—	—	1	—	—	—
150	„	Vickleby	Stora Frö		1856	—	1	—	—	—	—	—	—	—
151	„	Sandby	Ekelunda No. 1		(1863)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
152	„	„	Ekelunda	In ploughing	1853	—	—	—	—	—	—	—	—	—
153	„	„	D:o	In a cornfield	1863	—	—	—	—	—	—	1	—	—
154	„	„	N. Sandby	In a cornfield, on the surface of the earth	(1845)	—	—	—	—	—	1	—	—	—
155	„	Thorslunda	Skogsby		1854	—	—	—	—	—	1	—	—	—
156	„	„	Björnhofda	In a new-ploughed field were found by several persons and in several days, but in the same place	1864	2	8	—	—	—	4	—	—	—
157	„	N. Möckleby	Bostorp	In cultivating was found in the earth	1855	—	1	—	—	—	—	—	—	—
158	„	„	N. Möckleby.	In the part of the village possessed by Jonas Andersson was found in a field by the flax-harvest.	1857	—	—	—	—	—	—	—	—	—
159	„	„	Gunnarstorp	In ploughing	1855 $^{1}/_{6}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—
160	„	Algutsrum	——	In ploughing	bef. 1847	—	—	—	—	—	—	—	—	—
161	„	Runsten	Utmarken	In digging in the common (»utmarken») was found near the surface of the ground	1868, in April	—	—	—	—	—	—	—	—	—
162	„	Glömminge	Österskog		(1856)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
163	„	„	Isgärde	In harrowing in a cornfield near the village	(1843)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
164	„	Långlöt	Ismantorp	In digging in a cornfield	1851	—	—	—	—	—	—	—	—	—
165	„	Högsrum	(Mossberga)	In »Vipetorps Borg»	c. 1820	1	—	—	—	—	—	—	—	—
166	„	Gärdslösa	Rundsberga No. 6	In ploughing	1853, in the autumn	—	—	—	—	—	—	—	—	—
167	„	„	Högtomta		1856	—	—	—	—	—	—	—	—	—
168	„	Repplinge	Near the Church	C. 1100 m. in the East from the Church was found in a cornfield	1854 $^{1}/_{5}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—
169	„	Bredsättra	Öfra Sandby	In sowing in a newly cultivated part of the »Sörby Tall»	1864	—	—	—	—	—	—	—	—	—
170	„	„	D:o	In the same place, in taking up potatoes	1866	—	—	—	—	—	—	—	—	—
171	„	„	Preststommen	In a cornfield, under a flat stone	c. 1820	—	x	—	x	—	—	x	—	—
172	„	Köping	——	Place unknown. Found together	bef. 1828	1	1	—	—	—	—	—	—	—
173	„	„	Ramsätra Tall No. 2	In a cultivated field, close by a heap of stones (»stenkulle») covered with grass and trees	1853	—	—	—	—	1	—	—	—	—

of																			
Arcadius 395–408.	Theodosius II 408–450.	Ælia Eudoxia, the wife of Theodosius II.	Marcianus 450–457.	Ælia Pulcheria, the wife of Marcianus.	Leo I 457–474.	Leo II and Zeno 474.	Zeno 474–491.	Ælia Ariadne, the wife of Zeno.	Basiliscus 476–477.	Basiliscus and Marcus.	Anastasius 491–518.	Unknown.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Weight of the coins, gr.	Fineness of the coins, %.	Found together with	
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	Calmar M. — Ahlqvist II: 2: 300, 301.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	x + 1	—	—	—	—	Lilj. »Fynd» No. 292.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With remains of a loop.	4.46	c. 95	*b)* 1 finger ring of gold. Br. 6.5. — *c)* 1 spiral-ring of gold, $1\frac{1}{3}$ circuits; Th. 3 m.m.	St. M. 1227.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.25	97	—	St. M. 2777.
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	Ahlqvist II: 2: 156. Lilj. »Fynd» No. 377.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.46	—	—	St. M. 976.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.46	97	—	St. M. 3213.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a hole.	4.50	97	—	St. M. 3584.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	4.42	97	1 spiral-ring of electrum, $1\frac{3}{4}$ circuits. Diam. c. 30 m. m.; Th. 5 m.m. One end cut off. W:t 29.96 gr. F:ness 69.5 %.	St. M. 3449.
—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	8.92	97	—	St. M. 2944 and 2992.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.25	c. 95	—	St. M. 1664.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.25	96	—	St. M. 2267.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.34	97	—	St. M. 3138.
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.46	97	—	St. M. 1982.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.34	97	—	St. M. 3118.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.04	98	—	St. M. 1188.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3.83	94	—	St. M. 2023.
1	9	1	2	—	7	—	—	—	1	—	—	—	—	35	2 coins (1 Lib. Severus and 1 Leo) are pierced; the others are without loop or hole. Total W:t = 153.85 gr. (36.2 ort). Average W:t 4.40 gr. (1,034 ort).	153.85	97	In taking up the first coins some remains of a purse of leather were seen. There is no doubt that all these coins belong to the same treasure.	St. M. 3247, 3258 and 3274.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.25	98	—	St. M. 2134.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.25	95	—	St. M. 2374.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.25	97.5	—	St. M. 2202.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	St. M. 1317.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	A good imitation.	4.38	93	—	St. M. 3842.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	4.46	96	—	St. M. 2269.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.25	c. 97	—	St. M. 1047.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Perforated.	4.25	c. 95	—	St. M. 1671.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	Ahlqvist II: 1: 212. Lilj. »Fynd» No. 566.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.25	97	—	St. M. 1988.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.46	96	—	St. M. 2253.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	4.42	c. 97	—	St. M. 2075.
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Perforated.	4.42	97	—	St. M. 3279.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Perforated.	4.25	97	—	St. M. 3608.
—	x	—	—	—	x	—	—	—	—	—	—	11	—	11	No further notice.	—	—	2 gold rings and 2 finger-rings of silver.	Ahlqvist II: 1: 183; II: 2: 300. Lilj. »Fynd» No. 382.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	Calm. M. — Ahlqvist II: 2: 300.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4.25	97	—	St. M. 1983.

No.	Where found.				When found.	Coins: Honorius 395–423.	Placidius Valentinianus III 423–455.	Justa Grata Honoria, the sister of Valentin.	Petronius Maximus 455.	Majorianus 457–461.	Libius Severus 461–465.	Procopius Anthemius 467–472.	Julius Nepos 474–475.	Romulus Augustulus 475–476.
		Parish.	Locality.											
174	**Öland**	Köping	Källingemöre		1852	—	—	—	—	—	—	—	—	—
175	„	Löt	Hvalsnäs		1869	—	—	—	—	—	—	—	—	—
176	„	„	Hvalsnäs No. 2	In destroying a cairn (»stenrör» or »jättekulle»), in a newly for the first time cultivated field (»hage»), were found under a flat stone	1854 8/11	—	—	—	—	—	—	—	—	—
177	„	„	D:o	In the same place, in planting potatoes	1857	—	—	—	—	—	—	—	—	—
178	„	„	D:o	In the same place, on the surface of the ground	1861	—	—	—	—	—	—	—	—	—
179	„	„	D:o	In the same place, on the surface of the ground, in raking oats	1861	1	—	—	—	—	—	—	—	—
180	„	„	Arbelunda No. 6	In a cornfield was found in sowing	1868	—	—	—	—	—	—	—	—	1
181	„	Alböke	Ormöga No. 1	In gathering the harvest; the coin lay on the surface of the ground	1857 19/8	—	—	—	—	—	—	1	—	—
182	„	Persnäs	Lundeby	In ploughing	1857	—	1	—	—	—	—	—	—	—
183	„	Högby	Skriketorp	In ploughing	1850	—	—	—	—	—	—	—	—	—
184	„	„	Dödevi No. 3	In ploughing	(1845)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
185	„	Böda	Melböda No. 2	In ploughing	(1848)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
186	„	„	Kyrketorp No. 2	In a cornfield	1848	—	—	—	—	—	—	—	—	—
187	„	„	D:o	In the same field, at a distance of some few metres from each other; they are probably dispersed by the plough. Still other goldcoins are said to have been found in the same field.	1861, in Nov., and 1862	—	—	—	—	—	—	—	—	—
					Öland, Total	5	13	—	—	1	9	3	—	1
188	**Gotland**	——	——	Locality unknown	bef. 1829	—	—	—	—	—	—	—	—	—
189	„	——	——	Locality unknown	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—
190	„	——	——	Locality unknown	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—
191	„	——	——	The following coins are probably found in Gotland, but the exact place is unknown. Not found together.	——	1	—	—	—	—	—	—	—	—
192	„	Ruthe	Allvans	In ploughing; see »Spirals»	(1864)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
193	„	Tingstäde	Träskväller	In taking up potatoes	(1838)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
194	„	„	D:o	In ploughing a field near the houses	(1855)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
195	„	„	Myrväller	In raking corn, on a field	(1843)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
196	„	Heinum	Bjers	In ploughing	1868	—	—	—	—	—	—	—	—	—
197	„	Gothem?	——	Sold by the widow of Rev. Mr. Rundberg, of Gothem	bef. 1827	—	—	—	—	—	—	—	—	—
198	„	Roma	Roma Kungsgård	In ploughing a field, named »Gullåker», in the South from the houses	(1848)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
199	„	„	D:o	In digging in a cornfield	(1839)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
200	„	Eskelhem	Öfvede	The following things were found in ditching in a cornfield, c. 10 ctm. under the surface, close by a stone belonging to an old stone-circle (»stensättning»). See »Spirals».	(1860)	2	—	—	—	1	1	1	—	—
201	„	„	Sigvards	On a path-way, close by a cairn (»stenvass») or an old stone-fence; See No. 51	1703 1/6	1	—	—	—	—	—	1	—	—
202	„	Mästerby	Ringome		(1862)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
203	„	(Atlingbo	Isums)	»Christina Stenberg Isums found»	(1862)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
204	„	Väte	Smide	In ploughing a field, filled with tumuli (»kämpagrafvar»)	(1843)	—	—	—	—	—	—	—	—	—

o r																			
Arcadius 395—408.	Theodosius II 408—450.	Ælia Eudoxia, the wife of Theodosius II.	Marcianus 450—457.	Ælia Pulcheria, the wife of Marcianus.	Leo I 457–474.	Leo II and Zeno 474.	Zeno 474—491.	Ælia Ariadne, the wife of Zeno.	Basiliscus 476—477.	Basiliscus and Marcus.	Anastasius 491—518.	Unknown.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Weight of the coins, gr.	Fineness of the coins. %	Found together with	
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	c. 97	——	St. M. 1872.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.38	96	——	St. M.; not yet registered.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—		All these four coins, being found close by the same cairn, belong certainly to the same treasure.	4.46	97	1 mouldered drinking-cup of tin; and 2 rusty iron spear-heads, that fell to pieces.	St. M. 2103.
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4		4.25	96	——	St. M. 2355.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			4.46	96	——	St. M. 2843.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			4.25	98	——	St. M. 2872.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.46	97	——	St. M. 3860.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	95	——	St. M. 2375.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	98	——	St. M. 2388.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Perforated.	4.25	c. 97	——	St. M. 1613. — Viberg p. 55 No. V.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	——	——	——	St. M. 1211.
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.46	c. 97	——	St. M. 1503.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.04	c. 97	——	St. M. 1475.
—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	——	13.21	97 à 98	——	St. M. 2880, 2902 and 2993.
2	20	2	4	2	19	1	5	—	1	—	—	11	—	x + 99					
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.32	c. 92	——	St. M. 578.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	——	——	——	In the collection of Mr. C. J. Bergman, Visby.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	——	——	——	——	Visby M.; formerly in the collection of Mr. P. A. Säve.
—	—	—	—	—	2	—	2	1	—	—	1	—	—	7	All without loops or holes.	——	——	——	Visby M. — The coin of Æl. Ariadne is figured Pl. 1 f. 1.
—	—	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	4	All are perforated.	——	——	*b)* 1 fingerring of a square gold wire. — *c)* 3 gold spiral rings; 5, 1½ and 1½ circuits.	St. M. 3308.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	c. 95	——	St. M. 820.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	97.5	——	St. M. 2174.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.46	97	——	St. M. 1082.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	——	4.46	96	——	St. M. 3854.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a loop of gold.	5.2	c. 94	——	St. M. 462. — Lilj. »Fynd» No. 596.
—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2	——	8.71	c. 97	——	St. M. 1498.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	——	4.25	c. 95	——	St. M. See V. H. A. Akad:s Prot. 1839 1/10, § 243.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—		5	—	—	11	All without holes or loops.	48.03	98	*b)* 1 gold spiral ring, 1½ circuits; Diam. 25—28 m. m.; Th. 3. — *c)* 1 button of gold, Diam. 16 m. m.; set with garnets in »verroterie cloisonnée». Fig. Pl. 8 f. 7.	St. M. 2747.
—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	5	——	——	——	28 Roman silver-coins (Antoninus P., Faustina Senior, M. Aurelius etc.).	St. M. under the year 1708. — Lilj. »Fynd» No. 64.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.34	97	——	St. M. 2956.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.29	97	——	St. M. 3021.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	With remains of a loop.	4.25	97	——	St. M. 1081.

No.	Where found.				When found.	Coins								
		Parish.	Locality.			Honorius 395—423.	Placidius Valentinianus III 425—455.	Justa Grata Honoria, the sister of Valentin.	Petronius Maximus 455.	Majorianus 457—461.	Libius Severus 461—465.	Procopius Anthemius 467—472.	Julius Nepos 474—475.	Romulus Augustulus 475—476.
205	**Gotland**	Vänge	Norbys	On a cornfield, close by the houses; See No. 59	1844	—	—	—	—	—	—	—	—	—
206	„	Ahla	Lauritze	On a cornfield, in some earth thrown up by ditching	(1847)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
207	„	Heide	Skogs	In a cornfield near the houses, under a removed cairn (»stenkalm»)	(1852)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
208	„	Ethelhem?	——	Sold by Schoolmaster L. Boberg, of Ethelhem	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—
209	„	Ahlskog	Snovalls		(1862)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
210	„	(Fröjel	Ansarfve)	»Johannes Löfqvist Ansarfve found»	(1862)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
211	„	Gerum	Uddvide	In ploughing	(1843)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
212	„	Nähr	Nixdjup	In a newly for the first time cultivated field, in digging	(1836)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
213	„	„	D:o	In a cornfield, not far from the houses, was found in ploughing; probably in the same place as No. 212	(1852)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
214	„	Fardhem	Nederborge	In ditching	(1861)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
215	„	(Alfva	Östres)	»Petter Österling Östres found»	(1859)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
					Gotland, Total	4	—	—	—	1	1	2	—	—
	Denmark.													
216	**Bornholm**	——	——	In this isle many Byzantine gold-coins from Arcadius to Anastasius were found, already bef. 1828. The coins of Theodosius II, Leo I and Zeno were the most frequent; the coins of Marcianus rarer. A coin of Justa Grata Honoria is also said to have been found here. Most of these goldcoins are found in digging and ploughing in a meadow named »Sylten», near Nexöe.	——	—	—	1	—	—	—	—	—	—
217	„	——	——	Locality unknown. In labouring on a field	1846	—	—	—	—	—	—	—	—	—
218	„	——	——	Locality unknown	(1859)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
219	„	——	Near Svanike	Found together	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—
220	„	——	D:o	On a field	(1853)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
221	„	Ruthsker	——	See »Spirals»	(1842)	—	2	—	—	—	—	1	—	—
222	„	Öster Larsker	——		(1860)	—	1	—	—	—	—	—	—	—
223	„	Öster Marie	——	Place unknown; in ploughing	——	1	—	—	—	—	—	—	—	—
224	„	„	——	Place unknown	(1843)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
225	„	„	The 4:th Selveiergård	In ploughing	(1864)	1	—	—	—	—	—	—	—	—
226	„	Vester Marie	Sose	In ploughing	(1850)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
227	„	Aker	Soldatergård	In breaking stones	1850	1	5	—	—	—	1	1	1	—
					Bornholm, Total	3	8	1	—	—	1	2	1	—

of																			
Arcadius 395—408.	Theodosius II 408—450.	Elia Eudoxia, the wife of Theodosius II.	Marcianus 450—457.	Elia Pulcheria, the wife of Marcianus.	Leo I 457—474.	Leo II and Zeno 474.	Zeno 474—491.	Elia Ariadne, the wife of Zeno.	Basiliscus 476—477.	Basiliscus and Marcus.	Anastasius 491—518.	Unknown.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Weight of the coins, gr.	Fineness of the coins, %.	Found together with	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	Perforated.	4.25	c. 95	1 Roman silvercoin, of Antoninus Pius.	St. M. 1153.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	——	4.25	97	——	St. M. 1367.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	c. 97	——	St. M. 1868.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	——	—	—	——	Visby M.; formerly in the collection of Mr. P. A. Säve.
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	93	——	St. M. 3022.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	——	4.17	97	——	St. M. 2999.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	97	——	St. M. 1071.
—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	4	—	—	6	——	—	—	——	St. M. 724.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	4.25	c. 95	——	St. M. 1791.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	——	4.46	98	——	St. M. 2848.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	4.46	95	——	St. M. 2645.
—	3	—	1	—	10	1	15	1	1	—	17	—	—	57					
x	x	—	x	—	x	—	x	—	—	—	x	—	—	x + 1	——	—	—	Many other antiquities of gold are said to have been found in the same meadow.	A. A. 4: 393, 484. B. 537.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	K. Mönt S. 1846: 57. — A. T. 1846: 50. E. Krag. 23.
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	K. Mönt S. 1859: 197. — E. Krag. 23.
—	1	—	1*)	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	Engelhardt mentions erroneously 4 coins. *) A barbarian imitation.	—	—	1 square goldplate with a human figure, engraved A. 51 (B. 539).	K. M. 4714. — E. Krag. 15.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	K. Mönt S. 1853: 126. — E. Krag. 15.
—	5*)	—	—	—	3	1	2	—	—	—	—	—	—	14	*) 1 of them is a barbarian imitation.	—	—	4 gold spiral rings and 1½ bar of gold.	K. M. 5433—37 — AnO. 1842: 164. E. Krag. 14.
—	1	—	—	—	—	2	2	—	—	—	1	—	—	7	——	—	—	——	K. Mönt S. 1860: 216. — E. Krag. 18.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Imitation of a denarius.	—	—	——	E. Krag. 20.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	K. Mönt S. — A. T. 1843: 38.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Good imitation, but the letters are reversed.	—	—	——	K. Mönt S. 1864: 260. — E. Krag. 20.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	——	—	—	——	K. Mönt S. — A. T. 1850: 123. E. Krag. 22.
—	8	—	—	—	8	—	6	—	1	1	3	—	—	36	——	—	—	——	K. Mönt S. — A. T. 1850: 122. E. Krag. 21.
—	16	—	1	—	12	3	13	—	1	1	5	—	—	x + 68					

No.	Where found.	Parish.	Locality.		When found.	Coins: Honorius 395—423.	Placidius Valentinianus III 423—455.	Justa Grata Honoria, the sister of Valentin.	Petronius Maximus 455.	Majorianus 457—461.	Libius Severus 461—465.	Procopius Anthemius 467—472.	Julius Nepos 474—475.	Romulus Augustulus 475—476.
	Sjæland													
228	Præstö Amt	Herfölge	——		1859	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Fyn													
229	Svendborg Amt	——	——	Near Svendborg; see »Spirals	bef. 1836	—	1	—	—	1	—	—	—	—
230	„	Hillerslev	Sallinge	In ploughing	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—
231	..	Ringe	Rynkebygård	In cutting peat in the »Teglværksmose», 30 ctm. under the surface; see »Bracteates».	(1848)	—	1*)	—	—	—	—	—	—	—
232	..	(Veistrup	Elsehoved)	Here is said to have been found	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	N. Jylland													
233	Randers Amt	(Tved	Eegby)	Here is probably found	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—
234	Hjörring Amt	(Flade	Apholm huse)	Here is said to have been found	——	—	—	—	—	—	—	—	—	—
				Denmark, except Bornholm	Total	—	2	—	—	1	—	—	—	—
				Bornholm	..	3	8	1	—	—	1	2	1	—
				Sweden, except Öland and Gotland	..	1	1	—	—	—	—	1	2	1
				Öland	„	5	13	—	—	1	9	3	—	1
				Gotland	„	4	—	—	—	1	1	2	—	—
				Scandinavia	Total	13	24	1	—	3	11	8	3	2

Arcadius 395—408.	Theodosius II 408—450.	Elia Eudoxia, the wife of Theodosius II.	Marcianus 450—457.	Elia Pulcheria, the wife of Marcianus.	Leo I 457—474.	Leo II and Zeno 474.	Zeno 474—491.	Elia Ariadne, the wife of Zeno.	Basiliscus 476—477.	Basiliscus and Marcus.	Anastasius 491—518.	Unknown.	Barbarian imitations.	Total.	Remarks on the coins.	Weight of the coins, gr.	Fineness of the coins, %.	Found together with	
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With a rifled frame of gold.	—	—	——	Viberg p. 47 No. I. »AnO. 1860».
—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	2	—	—	7	All, except the coin of Majorianus, with loops of gold.	—	—	*b)* 1 gold spiral ring (B. 709). — *c)* 8 gold spiral beads and *d)* 1 beautiful square gold ornament with filigree-work and set with stones; Fig. W. 397.	K. M. 2700, 2701 and K. Mönt S. — N. T. O. 2: 169. B. 573.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	——	—	—	——	K. M. 21307. — E. Nyd. V: 25. E. Krag. 28.
—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	5	*) With a loop of gold.	—	—	*b)* 1 gold bracteate, A. 221. — *c)* 1 gold spiral ring and *d)* 1 bar of electrum.	K. M. 10037—40. — A. T. 1848: 204, 226. E. Krag. 34.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	(1)	»1 gold coin with a loop»; no further notice.	—	—	*b)* 1 gold spiral ring. — *c)* 1 bronze fibula etc. See »Spirals».	E. Krag. 33.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	With remains of a loop; the frame is rifled.	—	—	——	K. M. 13623. — B. 535.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	(1)	»1 gold coin»; no further notice.	—	—	1 gold bracteate etc.; see »Bracteates».	E. Krag. 45.
—	2	—	1	—	6	—	1	—	—	—	2	2	—	17	Denmark 85.				
—	16	—	1	—	12	3	13	—	1	1	5	—	—	x + 68					
—	13	—	1	—	4	—	15	—	—	—	4	1	1	x + 45	Sweden 201.				
2	20	2	4	2	19	1	5	—	1	—	—	11	—	x + 99					
—	3	—	1	—	10	1	15	1	1	—	17	—	—	57					
2	54	2	8	2	51	5	49	1	3	1	28	14	1	286	Of them are 224 found in the isles of Bornholm, Öland and Gotland.				

F. Byzantine coins from the time between A. D. 518 and A. D. 850.

Norway.

235. **Buskeruds Amt.** At Nedre Hoen, in the parish of Haug, Eker Pgd, were found in a bog, 1834: *a*) 1 *gold coin* probably of the Emperor Tiberius Constantinus (578—582) or Mauricius Tiberius (582—602);[1]) with a loop. — *b*) 1 *gold coin* probably of the Emperor Constantinus V Copronymus (741—775); with a loop. — *c*) 1 *gold coin* of the Emperor Michael III (842—867); with a loop. — *d*) 1 *gold coin* of Valens, 3 French gold coins of Lewis the Debonair, other French and Cufic coins, and many other precious antiquities; see »Bracteates».

It is remarkable that no Byzantine coin from the time A. D. 395—518 was found here. [Chr. M. 719—750; N. 160—162.]

Sweden.

236. **Södermanland** (Vesterås Län). At Vestra Säby, in the parish of Torpa, was found in ploughing, in 1864: 1 *gold coin* of Justinianus (527—565); with a hole. [St. M. 3507.]

237. **Gotland.** At Alfveskogs, in the parish of Eke, was found by ditching in a cornfield (in 1869): 1 *gold solidus* of Justinianus I, without hole. Diam. 18.5—19 m.m. W:t 4.42 gr. (1.04 ort). F:ness 95 %. Fig. Pl. 1 f. 4. [St. M. 4070.]

Denmark.

238. In the isle of **Bornholm**, the exact place unknown, is found in digging: A fourth part of a *gold coin* of Justinus I (518—527). [K. Mönt S. 1859; E. Krag. 23.]

G. French coins anterior to A. D. 850.

No Merovingian coin is found in Scandinavia.

Norway.

239. **Nordre Throndhjems Amt.** At Moksner, in the parish of Frosten, were found in a tumulus, in 1838: *a*) 1 *silver coin* of Charle-Magne. *Obv.* ✠ DN KARLVS IMP AVG REX F ET L. The laureated head of the Emperor. *Rev.* XPICTIANA RELIGIO. A church in which a cross stands. Diam. 15 m.m.; W:t 1.685 gr. See Joachim »Groschen Cabinet» 1:st Supplem. (Leipzig 1749) p. 1 and Pl. 1 f. 1. — *b*) Remains of an *iron sword*; — and perhaps *c*) 1 brown *mosaic bead* and some small beads of *glass* and *clay*. [Thr. M. 10 a; N. 622.]

240. **Nordre Bergenhus Amt.** At Lyslo, Indviken Pgd, were found in a mound of

[1]) Cfr. Holmboe »De prisca re monetaria Norvegiae» (Christiania 1854) p. 57, note.

stones (»ur»), before 1824: *a*) »1 Carolingian *silver coin* with a cross on the obverse.» — *b*) Several *ornaments* and *chains*, probably of *silver;* some of them gilt. [N. 497.]

241. **Buskeruds Amt.** At Nedre Hoen, in the parish of Haug, Eker Pgd, were found in a bog, in 1834: *a*) 3 *gold coins* of the Emperor Lewis the Debonair; all with loops. Fig. in Holmboe »Descriptio» Pl. 2 f. 10, 11 and Atlas 28. — *b*) 1 gilt *silver coin* of Pipin, the son of Lewis the Debonair, king of Aquitania; with a loop. — *c*) 1 gilt *silver coin* of the Emperor Hlotar (817—855); with a loop. Fig. in Holmboe l. c. Pl. 2 f. 12. — *d*) Several other coins and ornaments, see »Bracteates». [Chr. M. 719—750; Holmboe »Descriptio ornamentorum et nummorum in prædio Hoen repertorum» and »En mærkværdig Samling of Smykker —»— og Mynter —»— fundne på gården Hoen» (Christiania 1835). N. 160—162].

Sweden.

242. **Ångermanland.** At Salum, in the parish of Thorsaker, the following things were found (in the autumn of 1835) in digging in a tumulus, c. 2—3 m. high and c. 5 m. in Diam., situated on a plain in the forest c. 2—3000 m. from the southern shore of Ångermanelfven. The tumulus consisted of clay and sand; no stone-circle around its foot. In the midst of the tumulus was a small square chamber timbered of trees, now being quite mouldered; wherein lay: *a*) 2 *silver coins* of the Emperor Lewis the Debonair; similar to each other, but not struck from the same die. *Obv.* ✠ HLVDOVVICVS IMP. A cross with a point in each angle. *Rev.* XPISTIANA RELIGIO. A church in which a cross stands. Both coins are perforated. One weighs 1.355 gr.; the other 1.38. See »Neu-eröffnetes Groschen Cabinet» I: 2 Pl. 1 f. 1, and Berry »Études» etc. Pl. 11 f. 18.[1]) — *b*) 1 *oval* shellshaped *brooch* of *bronze*, the same form as W. 419—422. The lower plate is richly gilt; the upper plate ornamented with perforated designs and twisted silver wires. L. 112 m.m.; Br. 70.[2]) — *c*) 1 *longish brooch* of *bronze*, not gilt, = Pl. 9 f. 6; L. 75 m.m.; Br. 28. — *d*) 1 small *ring* of *bronze* with 3 knobs; Ext. Diam. 30 m.m., Th. 4. — *e*) 1 small rifled *ring* of *silver;* the ends are twisted together; with a white glass-bead. — *f*) 3 pierced *beads* of *bone* (?), very decayed; Diam. 15—18 m.m. — *g*) 17 *beads* of white, red, green and blue *glass;* and 1 oblong one of *carneol.* The beads and the coins are said to have been stringed upon a mouldered ring or chain. — *h*) In the tumulus were also found the remains of an *ox-horn;* but no traces of charcoal. [St. M. 764.]

243. **Skåne.** At Virestad, in the parish of Bösarp, was found in a tumulus, about the year 1850: 1 *silver coin* of Lewis the Debonair, struck at Dorstad. [Given by Mr. N. G. Bruzelius to Councilor Thomsen, Kjöbenhavn.]

Denmark. No Carolingian coin from this time is found in Denmark.

[1]) Such coins are ascribed to Lewis the Debonair by Berry »Études —»— sur les monnaies de France» (Paris 1852, 3) 1:152, and by Charvet »Description de monnaies Françaises» (Paris 1862) p. 9 No. 43. They are ascribed to Lewis II, the son of Lothar and king of Italy (849—875), in »Catalogue des monnaies nationales de France, Collection de M. J. Rousseau» (Paris 1861) p. 27; cfr. p. 23, note. Longpérier hesitates, »Notice des monnaies françaises composant la collection de M. J. Rousseau» (Paris 1847) p. 136.

[2]) Quite similar brooches are described and figured by Wilson in »The Archæology of Scotland» (Edinburgh 1851) p. 522—3, 554. They are very common both in Britain and Scandinavia (except Gotland) in the graves from the last centuries before A. D. 1000.

H. Anglo-Saxon coins anterior to A. D. 850.

Norway.

244. **Buskeruds Amt.** At Nedre Hoen, in the parish of Haug, Eker Pgd, were found, in 1834: *a*) 1 gilt *silver coin* of Vulfred, Archbishop of Canterbury (803—829); with a loop. Engraved Holmboe l. c. Pl. 2 f. 13. — *b*) Several other coins and ornaments; see Nos 93, 235, 241 and »Bracteates». [Chr. M. 719—750; N. 160—162].

No other Anglo-Saxon coin from this period is found in Scandinavia.

I. Cufic coins anterior to A. D. 850.

Many Cufic coins from this earlier period are found in Scandinavia. But they are to be described together with the great quantity of later Cufic coins found in the North.

Förklaring öfver Planch I.

Guldmynt (f. 1, 2, 4) och **Guldbracteater** (f. 3 och 5—25).

F. 1. Mynt af Ælia Ariadne, troligen funnet på Gotland. (Wisby M. — Se „Fynd" N:o 191.)

2. Baksidan af ett Theodosii II:s mynt, med ögla som är belagd med filigramsornamenter; funnet vid Skottgård i Timrå Socken, Medelpad. (St. M. 3562. — Se „Fynd" N:o 118.)

3. Funnen ensam på en åker vid Vänge Prestgård, Gotland. (St. M. 3710.)

4. Mynt af Justinianus; funnet under dikesgräfning vid Alfveskogs i Eke Socken, Gotland. (St. M. 4070. — Se „Fynd" N:o 237.)

5. Funnen i Danmark, men jag kan ej f. n. meddela något närmare om dess fyndhistoria. (K. M. C. 158.)

6 Funnen i Danmark, man vet icke hvar. (K. M. 21588).

7. Funnen vid Vest-Ly i Ly Pgd, Stavangers Amt i Norge; den låg jemte 1 glasbägare med låg fot (= W. 312, men mera jemnbred), bitar af 1 lerurna och af 1 jernsvärd, i en hög med grafkammare bildad af gråsten, täckt med hällar, 3.6 m. lång och 1.2 m. hög och bred. (Bergens M. 1849. — N. Arsb. 1866: 81.)

8. Funnen i en grafhög vid Garpestad i samma Ly Pgd, jemte 1 brokig glasperla, 1 liten bronsring, 1 cylindrisk knapp och 1 bågspänne (se Pl. 5), båda af förgyldt silfver. (Bergens M. 1877. — N. 787: Bracteaten var ännu icke införd i Musei katalog, när Nicolaysen excerperade den.)

9. Funnen ensam vid Hammenhög i Hammenhög Socken, Skåne. (St. M. 2791: 352. — Stephens p. 546 N:o 41, jfr p. 874.)

10. Funnen vid gräfning på ett ställe som förut varit mosse vid Eiby i Eiby Socken, Kjöbenhavns Amt; jemte f. 16. (K. M. C. 156.)

11. Funnen under plöjning vid Skodborg i Haderslev Amt, Sönder-Jylland; jemte 1 alldeles dylik bracteat, 1 annan bracteat (Stephens N:o 67), 1 praktfullt bågspänne med infattade stenar (Stephens p. 561 och ibid. Pl. 10), 1 oval ring troligen till ett dylikt spänne, allt af guld, och 5 perlor af porcelain och glas. (K. M. 22140. — Arb. 1868: 139; E. Krag. 62.)

12. Funnen vid Slängs i Lärbro Socken, Gotland, vid gräfning i betesmarken, 15 ctm. djupt. På samma ställe lågo 1 annan dylik bracteat, 8 bracteater = A. 45, 4 bracteater = A. 44, alla af guld; 5 bract. af förgyldt silfver ganska lika de 12 sistnämnda; 1 kufiskt och 2 anglosaxiska mynt af förgyldt silfver med öglor samt åtskilliga prydnader af guld och förgylt silfver, hvilka visa att dessa saker blifvit gömda i jorden först ganska långt fram i Medeltiden, ehuru flera bland dem tydligen förskrifva sig från slutet af Jernåldern. (St. M. 2821.)

2 guldbracteater nästan alldeles lika den här under N:o 12 afbildade äro funna vid Almunde i Burgs Socken, Gotland, jemte en mängd prydnader från Medeltiden, bland hvilka finnas några små spännen gjorda af franska och engelska silfvermynt från tiden omkring år 1300. (St. M. 2485.)

13. Funnen ensam under plöjning vid Gerdstorp i Tengeneds Socken, Vestergötland. (St. M. 1920.)

14. Troligen funnen i Sverige. (Lunds M. — Lindfors „Om Guldbract." f. 2.)

15. Funnen i Norge; man vet icke hvar. (Bergens M. 1887.)

16. Funnen tillsammans med N:o 10; korsformigt genombruten. (K. M. C. 157.)

17. Funnen ensam i en åker i Dref Socken, Småland; korsformigt genombruten, med en liten tom låda på midten för infattning af en sten eller glasbit. (D:r Wittlocks Samling i Wexiö. — A. T. f. Sv. 1: 247.)

F. 18. Funnen ensam vid Asmundtorp i Näs Socken, Onsjö Härad, Skåne. (Lunds M.)

19. Funnen ensam under plöjning i en åker i Långaryd Socken, Småland. (D:r Wittlocks Samling i Wexiö.)

20. En half guldbracteat funnen i en åker vid Gippersta i Hackvad Socken, Nerike, jemte 1 flätad fingerring af guld. (St. M. 2644).

21. Troligen funnen i Skåne. (Tillhör Hr E. A. Norén i Marseille.)

En guldbracteat, alldeles lik den här afbildade, är funnen vid Dybeck, 2 mil från Ystad, i Skåne, „jemte en annan dylik“, och förvaras nu i Kapten v. Brauns Samling i Ystad. Det är troligt att Herr Noréns bracteat tillhör detta fynd, men jag har ännu icke lyckats få visshet härom.

22. Funnen ensam under plöjning vid Tösslanda i Foxerna Socken, Vestergötland, nära Göta elf. (Skänkt till Göteborgs M. af Baron A. Rozycki.)

23. Funnen ensam vid Tjusby i Gärdslösa Socken, Öland. (St. M. 2725.)

24. Funnen under plöjning vid Erska Håkansgården i Erska Socken, Vestergötland, jemte en annan alldeles dylik guldbracteat, 2 perlor af knottrigt guldbleck (se Pl. 8) och en perla af glasfluss, gul med små röda rutor. (St. M. 3435.)

25. Funnen under en björkrot vid nyodling på gården Selvik i Höle Socken, Stavangers Amt i Norge, jemte 5 andra bracteater (afbildade Pl. 3 f. 1, 2, 7, 9 och Atlas 241 c), 3 spiralringar och 4 små bitar af tenar, allt af guld, samt 2 ovala spännbucklor af brons, = W. 421 422. (Chr. M. 1324. — N. 322.)

En guldbracteat mycket lik den här afbildade, är funnen ensam på en åker vid Holmetorp i Algutsrum Socken, Öland. (St. M. 504. Atlas 81; jfr AnO. 1855: 303 — der namnen dock äro något orätt skrifna.)

Några Förkortningar.

L. = Längd; *Br.* = Bredd; *Th.* = Thickness; *Tj.* = Tjocklek; *Diam.* = Diameter; *I. Diam.* = Diameter i innerkant; *W:t* = Weight, Wigt; *F:ness* = Fineness, Halt.

m. = meter; *ctm.* = centimeter; *m.m.* = millimeter; *gr.* = gram.

Fig. = Figured, afbildad; men *f.* = figur.

x = ett okändt antal.

Pgd = Prestegjeld.

M. = Museum; *St. M.* = Museet i Stockholm; *Chr. M.* = Museet i Christiania; *Thr. M.* = Throndhjems Museum; *K. M.* = Köpenhamns Museum; *Ups. M.* = Upsala Museum.

A. A. = »Antiqvariska Annaler»; *N. T. O.* = »Nordisk Tidskrift for Oldkyndighed»; *AnO.* = »Annaler for Nordisk Oldkyndighed»; *A. T.* = »Antiqvarisk Tidskrift»; *Årb.* = »Årböger for Nord. Oldkynd. og Historie»; alla dessa utgifna i Köpenhamn.

A. T. f. Sv. = »Antiqvarisk Tidskrift för Sverige»; *N. Årsb.* = »Årsberetning af Foren. til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring».

A. eller *Atlas* = »Atlas for Nordisk Oldkyndighed».

B. = Boye »Oplysende Fortegnelse»; ziffran = N:r.

E. Th. E. Nyd. och *E. Krag.* = »Thorsbjerg», »Nydam» och »Kragehul Mosefund», af Engelhardt.

»*Fynd*» hänvisar till fyndförteckningen i detta arbete; *Lilj. Fynd* = Liljegren, »Fynd i Svensk jord» i Vitterh. H. och Ant. Akad:s Handl., 13 Delen.

N. = Nicolaysen, »Norske Fornlevninger».

W. = Worsaae »Nord. Oldsager» (Köpenhamn 1859); ziffran utvisar Nummern.

En fullständigare uppgift på använda förkortningar kommer att åtfölja sista häftet.

